

HÖGSKOLAN
TROLLHÄTTAN • UDDEVALLA

Hälsofrämjande strategier på lokal nivå

En studie av den upplevda delaktigheten i ett
ungdomsprojekt

Författare: Cliff Nyqvist och
Mona Wesslén
Uppsatsarbete 10 poäng
Pedagogik C-kurs 2002
Handledare: Peter Korp

Högskolan i Trollhättan / Uddevalla
Institutionen för Individ och Samhälle
Box 1836
462 28 Vänersborg
Tel 0521 - 26 40 00 Fax 0521 – 26 40 99
www.htu.se

Titel:	Hälsofrämjande strategier på lokal nivå. En studie av den upplevda delaktigheten i ett ungdomsprojekt Health promotion strategys on local level. A study of the experienced participation in a youth project
Författare:	Cliff Nyqvist och Mona Wesslén
Typ av arbete:	C - uppsats
Antal sidor:	28
Program:	Programmet i Hälsopromotion 120p
Institution och högskola:	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla. Institutionen för arbete, ekonomi och hälsa
Tryckår:	2002

SAMMANFATTNING

Vikten av delaktighet lyfts idag fram som en av grundstenarna för främjandet av individers hälsa.

Att skapa delaktighet på individ, grupp och samhällsnivå utgör en viktig prioritering för samhällets framtida utveckling. Många studier och undersökningar fokuserar på att skapa möjligheter för ungdomar att vara med och påverka sin uppväxtmiljö. Tydligt är att många unga vill engagera sig i samhällsfrågor och vara med och påverka, framförallt den lokala omgivningen. Trots detta är det få beslutsfattare som systematiskt tar tillvara på ungdomars kreativitet. Forskning visar att det traditionella politiska systemet sätter hinder och att många unga känner sig motarbetade.

Hur kan man då arbeta för att i ett långsiktigt perspektiv skapa delaktighet bland ungdomar? Dessa tankar ligger som bakgrund för valet av vårt uppsatsämne. Vi har valt att göra en halvtidsutvärdering av ett ungdomsprojekt i Lilla Edets kommun. Under hösten 2001 gick en förfrågan ut till vår klass, om någon ville göra en utvärdering av projektet som har benämningen Rådslagsprojektet. Projektet är på tre år och inleddes i en specifikt utvald kommunedel med syftet att skapa ökad delaktighet bland ungdomarna. Genom att öka delaktigheten hoppas man att i ett långsiktigt perspektiv öka välbefinnande hos invånarna. Vår uppgift har varit att undersöka hur projektet upplevts av både ungdomar och beslutsfattare. Detta har vi gjort genom att skicka ut enkäter till alla berörda ungdomar i kommundelen, sammanlagt 71 stycken. Då svarsfrekvensen från ungdomarna blev väldigt låg fick vi tänka om och beslutade då att lägga fokus på det kvalitativa perspektivet. I samråd med projektledaren valde vi att göra intervjuer med fyra stycken nyckelpersoner (beslutsfattare) som på olika sätt varit involverade i projektet. Vår metod består därför både av en kvalitativ och kvantitativ undersökning.

Utifrån enkäterna och intervjuerna valde vi att bygga uppsatsen på ett delaktighetsperspektiv. Vårt syfte är att undersöka olika aktörers upplevelser och erfarenheter av delaktighet i ett ungdomsprojekt. Genom denna studie hoppas vi kunna klargöra vår problemställning. Hur kan man arbeta för att öka delaktigheten och påverkansmöjligheten hos ungdomar? Vilken roll har initiativtagarna och beslutsfattarna i ett sådant arbete?

Resultatet från undersökningen pekar i stora drag på att beslutsfattare och ungdomar har olika syn på hur arbetet skall bedrivas, samt att man diskuterar på olika nivåer. Beslutsfattarna menar att ungdomarna inte förstår kommunens och politikernas arbete och ungdomarna menar att de

känner sig lurade över sitt engagemang som enligt dem inte lett någonstans. Överlag är man dock överens om att Rådslagsprojektet som sådant är ett bra initiativ.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	1
2. BAKGRUND.....	1
2.1 Rådslagsprojektet.....	1
3. PROBLEMFÖRMULERING	2
4. SYFTE	3
5. TEORETISK RAM.....	3
5.1 Delaktighet	3
5.1.1 Delaktighet som begrepp.....	3
5.1.2 Ungdomar och delaktighet	4
5.1.3 Delaktighet och inflytande i skolan.....	4
5.2 Inlärld hjälplöshet	5
5.3 Sociala relationer.....	6
5.3.1 Det sociala stödets verkningsmekanismer.. ..	7
5.3.2 Hälsöfrämjande åtgärder och socialt stöd ..	7
5.4 Hälsöfrämjande perspektiv	7
5.4.1 Ansatser inom den humanistiska inriktningen.....	8
5.5 Delaktighetsaspekter i hälsöfrämjande arbete.....	9
5.5.1 Delaktighetsmodell.....	10
5.5.2 Principer och processer om delaktighet	10
6. METOD OCH MATERIAL	11
6.1 Tillvägagångssätt.....	11
6.2 Kvalitativ och kvantitativ metod.....	12
6.3 Val av metod.....	13
6.4 Metodkritik	14
7. RESULTAT	14
7.1 Rådslagsprojektet	15
7.2 Hälsöaspekter	16
7.3 Delaktighet	18
7.4 Missnöje	20
8. SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	22
8.1 Rådslagsprojektet.....	23
8.2 Missnöje.....	24
8.3 Förutsättningar och möjligheter.....	25
8.4 Avslutande kommentarer.....	26

REFERENSLISTA.....	28
Material från Internet.....	28
BILAGOR.....	
Bilaga 1 – kort enkät.....	
Bilaga 2 – lång enkät.....	
Bilaga 3 – intervjufrågor.....	

1. INLEDNING

I en rad viktiga instanser i Sverige, bl.a. Nationella folkhälsokommittén (2000), betonar man idag vikten av delaktighet, samverkan och inflytande hos medborgarna. Man talar om att fokus bör ligga på ungdomar, då de utgör en målgrupp som i framtiden kommer att driva vårt land. Många menar att det är en viktig utgångspunkt både för demokratin och för framtida folkhälsoarbete. Arbetet med dessa frågor bör fokuseras på att stödja ungdomars möjligheter att göra egna val och att stärka vars och ens möjligheter att påverka. Att skapa möjligheter för delaktighet och inflytande utgör inte bara demokratins bas, utan också grunden för den egna hälsan.

Med ett hälsofrämjande synsätt arbetar man för att förstå vad som är hälsans ursprung. Man vet att vissa faktorer bidrar till en god hälsa. I vetenskapliga undersökningar, i diskussioner med enskilda människor, referensgrupper och politiker, lyfter man upp vikten av faktorer som delaktighet, meningsfullhet samt att kunna påverka sin egen situation. Dessa ses som grundläggande faktorer för en god hälsa. Även det omvända betonas, att maktlöshet och utanförskap utgör ett drivhus för ohälsa.

Det finns i Sverige idag ca 1,4 miljoner ungdomar mellan 14 -26 år (Hammare, 1998). De lyckas sällan eller aldrig göra sina röster hörda, och attitydundersökningar visar att de flesta vill vara delaktiga och kunna vara med och påverka sina liv (Hammare, 1998), framförallt inom de lokala verksamheterna. Ungdomar upplever dock att vuxna inte lyssnar, de ser sig själva som maktlösa vilket resulterar i bristande engagemang och förtroende för demokrati, politiker och de kommunala verksamheterna. Vart tenderar detta att sluta? Vad händer med våra ungdomar, deras framtidstro och hopp? I ett demokratiskt samhälle blir detta ett problem, och frågan kvarstår; – Hur ska ungdomars delaktighet och inflytande öka?

2. BAKGRUND

Med bakgrund av ovanstående resonemang vill vi genom vår C-uppsats diskutera delaktighet. I vår utbildning till hälsovetare fokuserar man bland annat på företeelser som delaktighet, samverkan och tvärsektoriellt arbete. Då vi personligen ser delaktighet som en grundläggande faktor i det hälsofrämjande arbetet, väcktes vår nyfikenhet när Lilla Edets folkhälsosamordnare höll en information om Rådslagsprojektet vid ett av våra seminarier på högskolan. De sökte någon, eller några som ville titta närmare på deras *Ungdomsprojekt för delaktighet*. Vi beslöt oss efter ytterligare information och i samråd med folkhälsosamordnaren och projektledaren, att göra en halvtidsutvärdering av Rådslagsprojektet som en del av vår C- uppsats. Vi tycker att projektet helt ligger i vår linje och tror att det finns goda möjligheter att undersöka hur, och om våra teoretiska ramar från hälsovetarutbildningen har en god verklighetsanknytning.

2.1 Rådslagsprojektet

Rådslagsprojektet är ett projekt som riktar sig till ungdomar i Lilla Edets kommun. Tidsperioden för hela projektet är satt till tre år. Av dessa tre år har ett år gått, vilket har finansierats av folkhälsokommittén i Västra Götaland. Kostnaderna utgörs till största delen av lönen till en projektsamordnare. Projektets syfte är att skapa ökad delaktighet för kommunens ungdomar vad det gäller kommunens lokala utveckling. I projektet ses ungdomarna som huvudaktörer och deras behov är centrala vid de rådslagstillfällena som hålls. Rådslagen är en modell som används i projektet och fungerar som möten, där frågor om vad ungdomarna intresserar sig för, och vad de kan tänka sig att engagera sig i, hör till prioriterade diskussioner. Ungdomarna har här möjlighet

att tillsammans arbeta fram förslag utifrån sina önskemål och sedan arbetar de i grupper för att driva igenom frågorna. Vid rådslagen närvarar projektledaren som håller i strukturen och hjälper ungdomarna att komma igång i olika arbetsgrupper för att driva sina frågor vidare.

Projektledaren hjälper ungdomarna och stöttar dem i arbetsprocessen. Rådslagsprojektet har fått sin uppkomst på grund av att kommunens ungdomar utmärkt sig negativt i olika sammanhang. Kärnan och målgruppen i projektet utgörs därför av just ungdomarna, dels för att de tillhör en känslig samhällsgrupp men även för att arbete med ungdomar involverar andra grupper indirekt som till exempel föräldragrupper, idrottsföreningar och polis. Alla medborgare med anknytning till ungdomsgruppen har därför möjlighet att närvara vid rådslagen. Projektet startades i en speciellt utvald del av kommunen, vilken fått inleda rådslagsprojektet. Hanterbarhet och precision har varit tongivande vid valet av kommunal del. Projektet är sedan tänkt att inbegripa övriga delar av kommunen. Verksamheten kommer att utvärderas vid två tillfällen, denna halvtidsutvärdering samt ytterligare en slututvärdering. Eftersom projektet syftar till att tillvarata ungdomarnas intressen och önskemål poängteras det även, att det skall vara ungdomarna som driver detsamma och inte föräldragruppen eller annan sidosaktör.

Projektet är initierat av Kommunens hälsoråd som är ett samverkande organ bestående av deltagare från kommunen, hälso- och sjukvård, polis, arbetsförmedling och försäkringskassan. Hälsorådets medlemmar innefattas av politiker och chefstjänstemän som beslutat att utveckla folkhälsoarbetet ur ett medborgarperspektiv med inriktning på olika rådslagsformer. Hälsorådets arbete fokuseras på att skapa och utveckla förutsättningar för de möjligheter och förslag som växer fram vid de olika rådslagen. De övergripande målen för projektet är att starta utvecklingsprocesser inom hälsofrämjande arbete samt att organisera och utveckla ett tvärsektorieellt samarbete mellan ovan nämnda kommunintressenter. Vidare är medborgarnas engagemang och delaktighet viktigt när det gäller behovsformulering –och prioritering av central betydelse.

3. PROBLEMFORMULERING

Vilka faktorer kan vara hindrande respektive främjande i ett hälsofrämjande arbete? Vilka aktörer behöver medverka, vem driver frågorna, hur implementerar man ett delaktighetsprojekt, varifrån kommer resurserna? Detta är ett axplock av de frågor vi ställt oss under vår utbildning till hälsovetare och som vi nu i vår C-uppsats fått tillfälle att fördjupa oss i. Vi kan i många studier, t ex i *Ungdomsgrupper i teori och praktik* (Johansson & Lalander, 1999) skönja att ungdomar i dag, trots en högre levnadsstandard mår sämre på vissa plan. Kraven idag ökar, samtidigt som samhället tenderar att bli mer fragmenterat och fokuserat på den individuella prestationen. Barnombudsmannen (BO 2000) skriver att många barn och ungdomar idag vill vara med och påverka den egna uppväxtmiljön, men att de i stort upplever att de saknar möjlighet till detta. Vad händer med ungdomars utveckling och framtidstro om känslan av delaktighet och möjligheter att påverka minskar?

Utbudet av hälsofrämjande och hälsobejakande insatser tenderar idag att översvämma oss. Det finns ett stort antal företag med konsultverksamhet, som alla säger sig ha det rätta konceptet för att hjälpa andra att förbättra sin hälsa. Problemet som vi ser det, är att dessa insatser huvudsakligen styrs av kortsiktiga ekonomiska intressen. Frågor vi ställer oss är, hur kan man arbeta för att öka delaktigheten och påverkansmöjligheten hos ungdomar? Vilken roll har initiativtagarna och beslutsfattarna i ett sådant arbete? Genom vår studie hoppas vi kunna besvara några av dessa frågor, eller i annat fall få en tydligare bild av vad det kan innebära att initiera och starta upp ett ungdomsprojekt som syftar till att öka delaktigheten.

4. SYFTE

Syftet är att undersöka ungdomar och beslutfattares upplevelser och erfarenheter i ett delaktighetsprojekt riktat mot ungdomar.

5. TEORETISK RAM

5.1 Delaktighet

Medborgarnas inflytande är en av grundstenarna i den svenska demokratin. Så skriver Regeringskansliet (2002). Trots denna fundamentala inställning, att inflytande och delaktighet är en rättighet, måste man hela tiden arbeta och kämpa för att inte demokratin och delaktigheten skall urholkas på sikt. Regeringskansliet menar att medborgarnas inflytande och delaktighet är en förutsättning för att stärka demokratin i vårt land. De poängterar vikten av öppenhet och offentlighet för demokratin och att medborgarna skall ges en chans att följa beslutsprocesser. I Demokrati och Hälsa (Landstingsförbundet, 1998) håller man samma linje och menar att män och kvinnor som enskilt och tillsammans bestämmer över sina egna liv utgör utgångspunkten för demokratin och för folkhälsoarbetet. Man bör arbeta för att stödja människors möjligheter att göra egna val och att stärka vars och ens möjligheter att påverka.

I Nationella folkhälsokommittén (2000) föreslår man 18 hälsopolitiska mål. Ett av dessa mål handlar om *stödjande sociala miljöer för individen*. Där tar man upp vikten av delaktighet och kopplar den till individens hälsostatus. De skriver i sin målformulering att känslan av delaktighet, möjlighet att påverka sitt liv samt att ha en känsla av sammanhang, är faktorer som gör människor mindre sårbara. Att främja stödjande miljöer i lokalsamhället och därmed ge människor möjlighet att medverka, kunna påverka och engagera sig är riktlinjer för att främja individens hälsa. TCO skriver i artikeln *Inflytande och trygghet bra för hälsan* (2000) att maktfrågor är viktiga för hälsan. Med maktfrågor menar de att alla individer skall ha möjlighet att vara delaktiga och ha inflytande både i samhället och över sitt eget liv. De skriver också att det är mycket viktigt att utveckla lokal politisk demokrati, brukarinflytande, brukarråd och patienträttigheter. På det individuella planet är den enskildes möjlighet att styra och påverka sitt liv betydelsefullt. TCO poängterar även hur viktigt det är för hälsan att känna meningsfullhet samt att som individ känna sig behövd i olika sammanhang.

5.1.1 Delaktighet som begrepp

I skriften *Barns och ungas inflytande, delaktighet och ansvar* definierar man begreppet delaktighet som *självvalda åtaganden och engagemang för gemensamma uppdrag* (Stemme & Wiberg, 2000). Författarna menar att delaktighet inte enbart bör ses som en känsla. Det bör inte heller ses som ett tillstånd som någon annan kan försätta en i, utan man behöver vara i ett samspel med andra för att kunna vara delaktig. De menar att delaktighet inte är något man utövar, det vill säga man kan inte bli ombedd att prestera eller visa delaktighet. Delaktighet bör ses som ett förhållningssätt som växer fram när en människa handlar i avsikt att bidra till något som kräver flera personers medverkan och får positiva erfarenheter som gör att personen är beredd att fortsätta handla så. Stemme och Wiberg beskriver vidare delaktighet som en produkt av flera komponenter. Dessa är avsikter, handlingar, gemenskap och känslomässiga upplevelser som förstärker förhållningssättet. För att kunna stödja exempelvis en medarbetare kan man som chef eller ledare använda sig av en modell som författarna utarbetat för att lättare förstå hur komponenterna hänger ihop och vad man kan göra för att stärka den ena eller andra

komponenten. Modellen kallas för Delaktighetstrappan och består av tre dimensioner och tre nivåer. De tre dimensionerna utgörs av: engagemang, kompetens och socialt samspel.

5.1.2 Ungdomar och delaktighet

Barnombudsmannen (BO, 2000) skriver att många undersökningar idag visar att både barn och ungdomar vill vara med och påverka den egna uppväxtmiljön. BO anser att engagemanget finns men att barn och ungdomar i stort upplever att de saknar möjligheter till att påverka. I en enkätundersökning från 1996 –1997 med 2000 ungdomar mellan 15 – 25 år, visade det sig att endast 3 % ansåg att de kunde vara med och påverka den lokala politiken. BO menar att det överlag finns ett mycket stort intresse hos ungdomar att engagera sig i samhällsfrågor men att det traditionella politiska systemet inte är byggt för detta. Det är få beslutsfattare som idag systematiskt tar tillvara på ungdomarnas tankar och idéer. Inte ens när det är frågor som direkt rör de unga. På grund av detta mister unga idag kunskapen om sina egna livsvillkor. BO (2000) skriver vidare att det faktum att unga idag sällan eller aldrig tillfrågas leder till ett minskat förtroende för den demokratiska processen. BO menar att ett ökat inflytande och större delaktighet för unga i den lokala beslutsprocessen och de kommunala verksamheterna, faktiskt skulle få en stor betydelse för utvecklingen av det politiska arbetet. Det skulle resultera i mer effektiva och genomtänkta beslut. Det skulle också ge barn och unga en större självkänsla, ett ökat ansvarstagande och samhällsengagemang, vilket på sikt är en investering för samhället.

I idéskriften *Makt & möjligheter*, om ungdomars delaktighet och inflytande, skriver Erik Nilsson (I Karlsson & Larsson, 1994) att vuxna idag ser ungdomar som problem snarare än som resurser. Han menar att problemet ligger i vuxensamhället, som har svårt att ta tillvara den kraft och energi som unga har. Alltför ofta tilldelas ungdomar bara formellt inflytande utan reella möjligheter att kunna påverka. Vuxna makthavare gömmer sig bakom olika regler, principer och traditioner och omöjliggör därmed en utveckling där nya idéer får prövas. För att nå en dialog med ungdomar som ligger till grund för delaktighet, måste vuxna bjuda in unga till diskussion på lika villkor. Vuxna måste ta barn och ungdomar på allvar och kunna tala deras språk.

5.1.3 Delaktighet och inflytande i skolan

Många undersökningar och mycket forskning görs om delaktighet, inflytande och möjligheten att påverka inom skolväsendet. I en av dessa undersökning som gjorts (Danell m fl, 1998) om inflytandes villkor, betonar man betydelsen av att ha demokratiska och ansvarsfulla elever. Författarna skriver att arbetet med elevinflytande syftar till att skapa goda, demokratiska och ansvarsfulla medborgare och att det är något man bör arbeta med på fler skolor. För att kunna arbeta med dessa frågor måste skolan i sig vara en demokratisk arbetsplats. Fördelaktigt är att eleverna är väl förtrogna med, och kontinuerligt har möjlighet att öva sig i demokratiska processer. Eleverna skall lära för livet och ett av skolans viktigaste uppdrag är att lära eleverna utöva inflytande för att trygga demokratin i framtiden.

Danell m fl, (1998) sammanfattar i undersökningen att flera skolor tydligt uttrycker sin oro över elevernas intresse vad det gäller bristande engagemang i organ som klassråd, elevråd och arbetsgrupper. Skolornas önskan skriver de, är att stödja elevråden och hjälpa eleverna i demokratiska processer och att fungera kollektivt. Eleverna skall få chansen att utveckla ansvarskänslan och kunna ha ansvar och inflytande i undervisningen, caféer, skolgården med mera. I måldokument som finns på många skolor står det även skrivet att varje elev bör ha god kunskap om hur man agerar ordförande, sekreterare och så vidare innan de gått ut grundskolan. Man påvisar även att ansvar och inflytande gynnar lärandet i skolan. Det kopplas till att man

sätter eleven i centrum, de får ta ansvar för sin egen kunskap och kan vara med och påverka. Dessa faktorer gör enligt Danell m fl, (1998) att man skapar engagemang hos elever när de ser att de kan påverka sin situation, och framförallt ökar lusten till att lära, vilken är mycket viktig. I idéskriften *Makt och möjligheter*, (Karlsson & Larsson, 1994) diskuterar man utifrån ett projekt om ungas delaktighet och inflytande, hur man kan arbeta med delaktighetsfrågor. I projektform har de arbetat med liknande frågor i olika kommuner under en längre tid. Genom erfarenheten från sitt arbete menar de att det finns vissa grundregler för att arbeta med delaktighet. De betonar att idéer skall komma från ungdomarna själva och att man sedan för en dialog på ungdomarnas nivå för att komma vidare. Ofta förs diskussioner på de vuxnas villkor och då spelar man ut ungdomarna, man talar indirekt om för dem att de inte har någon möjlighet att påverka. För att gynna engagemang och delaktighet måste man ta de unga på allvar och ge dem förutsättningar och hjälpmedel för att kunna genomföra sina idéer.

Erfarenheter från ovanstående projekt visar att skolan på många sätt är en bromskloss i stället för en motor i arbetet för att öka ungdomars delaktighet i samhället. Många av de elever som arbetat med lokala ungdomsråd och liknande har känt sig pressade av att inte ha fått gå ifrån lektioner. De är rädda för att bli straffade med sänkta betyg. Skolan anses, av elever, ibland vara en gammalmodig och traditionell institution som missgynnar möjligheter till delaktighet. Eleverna har små möjligheter att lära sig demokratiska processer i skolan. Enligt Karlsson & Larsson (1994) visar flera undersökningar att eleverna har svårt att analysera och lösa problem, se samband och kunna diskutera och argumentera. Ur demokratisk synpunkt är detta förödande menar de. *"Skolan har en avgörande betydelse för demokratiska processer"* (Karlsson & Larsson, 1994, s 6)

5.2 Inlärld hjälplöshet

Svedberg (1997) skriver med utgångspunkt från organisationer, att om dessa ger uttryck för en viss samhällelig värdebas, kan man i stället tala om institutioner. Han menar att svenska skolväsendet är ett exempel på en institution eftersom det uttrycker samhällets grundläggande värderingar. Svedberg ger en historisk beskrivning av framväxten av organisationer och dess hierarkiska styrning, som han menar finns kvar än idag. Han talar om förvaltningar och hur de under vårt sekel byggts upp efter patriarkaliska principer, vilket innebär att kunnandet, ansvaret och befogenheterna skall drivas från toppen. De överordnade bestämmer i regel inte bara vad som skall göras utan även hur det skall göras. Svedberg menar att dessa pyramider ännu inte är rivna och att de konsekvenser som följer är att institutionerna blir till orubbliga och oupplösliga enheter. Svedberg skriver vidare att dessa hierarkiska organisationers självklarhet och effektivitet på senare tid har ifrågasatts då det visar sig finnas inneboende problem. Han menar att dess regelkultur ofta är vaggan till inlärld hjälplöshet. Med inlärld hjälplöshet menas att individen lärt sig att vara hjälplös. Individen har lärt sig genom motstånd och misslyckanden att det inte är lönt att försöka. Denne accepterar situationen och blir passiv. Individen ser situationen som att inget kan bli bättre eller sämre. Svedberg (1997) påvisar att den hierarkiska organisationens regelkultur ger dåliga förutsättningar för att ta vara på människans kompetens och bejaka hennes skaparkraft. Likaså, menar Svedberg, har den svårigheter att anpassa sig till förändrade samhällsvillkor.

"En stelnad byråkrati rimmar dessutom illa med en humanistisk människosyn och med demokratiska ideal".
(Svedberg 1997, s 178)

Hjälplöshet beskriver också Shirley Fisher i boken arbetspsykologi (Aronsson, 1987) genom en hierarkisk beslutsmodell, som differentierar mellan vad som benämns primär, och sekundär

hjälplöshet. Med *primär hjälplöshet* menar hon en individ som tar en fatalistisk hållning och inser att man personligen inte har resurser eller hjälpmedel för att utöva någon form av kontroll. Personen inser sin hjälplöshet redan innan han/hon gjort något försök att engagera sig. *Sekundär hjälplöshet* inträffar när individen som engagerat sig i något misslyckas på grund av att det saknas resurser, hjälpmedel eller kapacitet. I samma bok (Aronsson, 1978) skriver Abrahamsson, Seligman & Teasdale om vikten av att känna kontroll samt att kunna påverka sitt eget liv. De skriver vidare att okontrollerbarhet i slutänden kan leda till så kallad inlärd hjälplöshet och passivisering. Författarna menar att det i sammanhanget finns tre olika orsaksförklaringar (attributioner), som i ogynnsamma kombinationer leder till inlärd hjälplöshet. Dessa tre orsaksförklaringar är intern – extern attribution, stabil attribution, global – specifik attribution.

Intern – extern attribution

Med intern attribution menar författarna en individ som själv känner maktlöshet och brist på kontroll inför en situation, men samtidigt ser andra som man identifierar sig med och ser som jämlika, lösa situationen. Följden av en sådan attribution innebär *personlig hjälplöshet* och leder till sänkt självkänsla. Extern attribution påminner om ovanstående resonemang men här ser individen att även de andra misslyckas. Detta leder i sin tur till *universell hjälplöshet*, men drabbar inte den personliga självkänslan lika hårt.

Stabil attribution

Denna dimension kännetecknas av tiden. Här menar författarna att en attribution som pågår kontinuerligt eller under en längre tid, påverkar förväntningar om framtida hjälplöshet starkare än en instabil attribution som är av övergående karaktär.

Global – specifik attribution

Specifik attribution innebär en begränsning av antalet situationer där hjälplöshet uppstår. Global attribution innebär i sin tur att hjälplöshet kan uppstå i många olika situationer. Denna aspekt betecknar anspråk på beslutsutrymme.

5.3 Sociala relationer

Enligt Stemme och Wiberg (2000) är sociala relationer och ett socialt samspel en grundförutsättning för att kunna skapa delaktighet. De menar att man måste vara flera personer och att individerna måste samspela med varandra för att kunna uppnå delaktighet. Grunden för delaktighet menar de, är att under alla former försöka nå upp till den ”sanna” samverkan och då menar de inte bara samordning eller hjälpsamhet, utan strävan efter att förverkliga gemensamma mål med självvalda insatser. Enligt Konarski (1992) talas det i dagens samhälle mycket om vikten av sociala relationer. Det man i dag kallar ”det sociala nätverket” består av summan av alla de mänskliga relationer en individ har. Enligt vad Konarski menar med nätverk, så formas dessa inte bara av ett fåtal djupa, livslånga och emotionella band utan även av myllret av relationer till släkt, gemenskap till arbetskamrater och ytligare bekantskaper. Han menar att man även bör räkna dit de sociala rötter som skapas av att man är känd av andra, som till exempel grannar, folk på bussen, i föreningar, i sin fritidsverksamhet och i de affärer som man ofta handlar i.

Konarski (1992) skriver vidare att den kanske viktigaste och svagaste gruppen i samhället består av barn och ungdomar. En nödvändighet är därför att stärka deras sociala nätverk, då gruppen utgörs av de som kanske är mest beroende av resursmöjligheter. De erfarenheter som barn och ungdomar får med sig genom uppväxtåren kommer troligen att prägla deras möjligheter som vuxna att fungera väl i sociala sammanhang och som goda samhällsmedborgare. Konarski ser

som huvuduppgift för alla myndigheter att använda samhällets formella makt-, styr- och kontrollbefogenheter för att utveckla möjligheter för optimal jordmån för skapandet av människornas informella sociala nätverk. Förhållanden som åstadkommer att dessa kan förgrenas och växa sig starka bör stödjas.

5.3.1 Det sociala stödets verkningsmekanismer

Inom den samhällsvetenskapliga och medicinska forskningsvärlden skriver Konarski (1992) att man blivit allt mer konfunderad över begreppet socialt stöd. Författaren menar att det tydligt har direkta förstärkningsmekanismer på hälsan. Konarski skriver att man av undersökningar kan utläsa att det är svårt att tydliggöra det sociala nätverkets meningsfullhet, men man vågar dock påstå att det har betydelse för varje enskild individ. Ett kvalitativt gott socialt nätverk utgör vad man kan kalla en skyddsfaktor för välbefinnandet. Dels genom att de sociala relationerna kan skapa en buffertverkan vid psykosociala krissituationer och dels påfrestningar på den enskilde. Det kan även vara genom att människor, som vuxit upp i goda sociala nätverk, kan få större motståndskraft mot påfrestningar, bland annat genom en starkare jagfunktion.

5.3.2 Hälsöfrämjande åtgärder och socialt stöd

Det sociala nätverket står för mycket av det informella stödet i en människas liv och samhället står för det formella stödet genom olika sociala omsorgsformer (Konarski, 1992). Dessa två former integrerar och är beroende av varandra. I Sverige kan man tydligt se att vi satsat mer på det formella stödet vilket resulterat i att det informella stödet kommit i skymundan. Ser man mer till de östeuropeiska länderna så fungerar det ofta tvärtom. Författaren menar att vi i Sverige nästan reducerat bort de informella sociala nätverken. Från att dessa har varit något fundamentalt och livsviktigt för människors välbefinnande, verkar de numera ha en funktion av något man möjligen sysslar med på fritiden – om man orkar och har lust. Konarski skriver att det sociala nätverket befinner sig på en mellanposition vad det gäller ansvarsfrågan. Det sociala nätverket skapas av individen själv, efter dennes preferenser och livsval, men styrs även av de möjligheter och de förutsättningar samhället erbjuder. Folkhälsoprojekt kan därför, enligt Konarski svårigen åstadkomma effekter på detta område med hjälp av generella strategier.

”För att få effekter måste samhället arbeta indirekt, genom att skapa jordmån för ett ökat antal och en större tyngd åt informella sociala nätverk i människors liv.”

(Konarski 1992, s 115)

5.4 Hälsöfrämjande perspektiv

I dagens diskussion kring hälsobegrepp finns en rad olika definitioner. Enligt Medin & Alexandersson (2000) kan man något förenklat dela upp synen på hälsa i två grupper, den biomedicinska och den humanistiska. I den humanistiska inriktningen ses hälsa som något mer, eller som något annat, än frånvaro av sjukdom. Fokuserar ligger på och utgår från ett hälsoperspektiv. Teorierna om hälsa inom den humanistiska inriktningen är att hälsa hos individer är relaterat till i vilken utsträckning människan har att givet rimliga förutsättningar, socialt, kulturellt och ekonomiskt, kunna förverkliga det som är viktigt för individen. I den biomedicinska inriktningen ser man på hälsa som frånvaro av sjukdom. Helheten bryts ner till dess delar, exempelvis kroppen som helheten och reducerar den till organen, delarna. Man fokuserar på kroppen och inkluderar inte människan och alla omkringliggande faktorer som huruvida människan är god, ond, fri eller liknande. Enligt Medin & Alexandersson ser man inom

den biomedicinska inriktningen hälsa och sjukdom som två motsatspar och de menar att det karakteristiska är att det är sjukdom i stället för hälsa som är i fokus.

5.4.1 Ansatser inom den humanistiska inriktningen

Salutogenes är en ansats som presenteras inom den humanistiska inriktningen och som ursprungligen kommer från Aron Antonovsky (1991). I det salutogena perspektivet fokuserar man på vad det är som främjar hälsa istället för vad som orsakar sjukdom. Perspektivet utgår från det friska och ställer sig frågan vad det är som gör att vissa behåller en god hälsa trots stora påfrestningar. Vad har dessa människor och vilka faktorer stärker individer så de klarar att nå/behålla en god hälsa? Antonovsky menar att hälsa uppkommer då individen har en *känsla av sammanhang*, vilket författaren förkortar KASAM. I detta synsätt finns tre grundläggande komponenter, vilka är *begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet*. Antonovsky menar vidare att delaktighet är av vital betydelse för individers möjligheter att öka sin hälsostatus. För att uppnå en god hälsa krävs delaktighet samt möjlighet att kunna vara med och påverka sin egen situation. I detta resonemang ligger delaktighetsaspekten i motivationskomponenten som utgör en av de tre delarna i KASAM. Nedan följer ett förtydligande av komponenterna.

Begriplighet

Utgår från en kognitiv aspekt och är den ursprungliga kärnan i definitionen. Den syftar på i vilken utsträckning man upplever inre och yttre stimuli som förnuftsmässigt gripbara. Man ser information som ordnande, sammanhängande, strukturerad och tydlig i stället för som ogripbar, oordnad, kaotisk, slumpmässig, oväntad och oförklarlig. Individer med en hög begriplighet förväntar sig i olika situationer där man möts av stimuli att dessa på något sätt är förutsägbara, att de går att ordna och förklara. En sådan individ möter troligen inte mindre stimuli är andra men denne tenderar att förstå dem och göra dem begripliga och kan på så vis hantera dessa bättre.

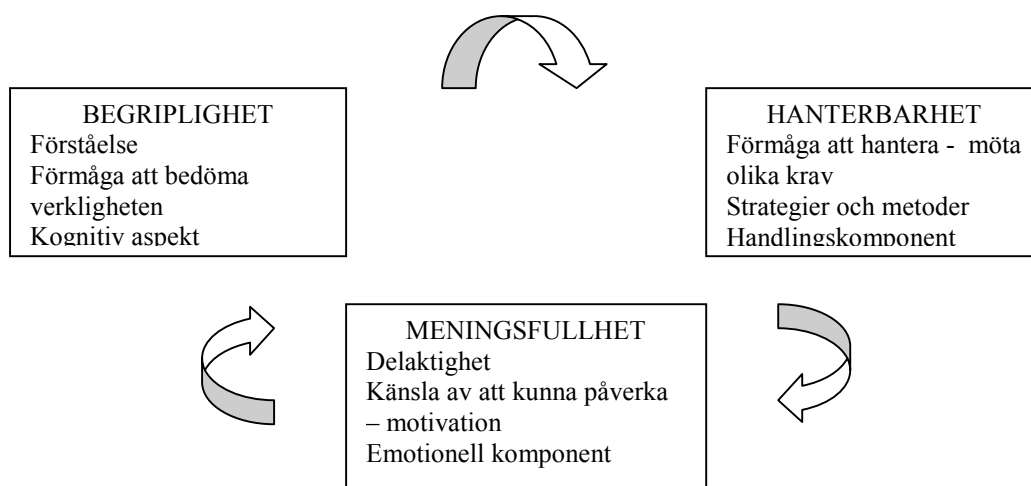
Hanterbarhet

Står för i vilken grad en individ upplever att det står resurser till ens förfogande. Med ”*står till ens förfogande*” menar Antonovsky att det kan syfta på resurser som står under ens egen kontroll eller som kontrolleras av andra som man på något sätt känner förtroende för. En individ som har en hög hanterbarhet känner sig inte som ett offer för omständigheterna och tycker inte att livet behandlar en orättvist. Det individen utsätts för kommer denne på något sätt så småningom att kunna reda sig från och inte sörja över för alltid.

Meningsfullhet

Detta är den komponent som Antonovsky kallar motivationskomponenten. Den syftar till i vilken utsträckning en individ känner att livet har en känslomässig innebörd. Att i alla fall en del av de problem och krav som en person utsätts för i livet är värda att investera energi, engagemang och hängivelser i och dessutom är utmaningar att välkomna i stället för att frukta. Detta betyder inte att en individ blir glad om något tragiskt händer, men att denne kan konfronteras med utmaningen och inställer sig på att söka en mening i den samt att göra sitt bästa för att med värdighet i behåll ta sig igenom detta.

Modellen som följer är, av oss fritt tolkad efter Antonovskys kasambegrepp (1991).

Antonovsky (1991, s 41) skriver att ”Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang”.

5.5 Delaktighetsaspekter i hälsofrämjande arbete

För att kunna arbeta med hälsofrämjande arbete på ett seriöst sätt är det enligt Davies & Macdonald (1998) nödvändigt att fokusera på både etiska och filosofiska grundvärderingar. Dessa grundvärderingar kan sägas utgå från några av följande punkter: Vikten av social rättvisa, jämlikhet, likavärde, miljöaspekter och delaktighet. De menar vidare att det är nödvändigt att människor på gräsrotsnivå är med på beslutandenivå, planering, implementering och utvärdering. Det är också viktigt att notera hur de delaktiga upplever att delaktigheten kan ha förändrat dem. Delaktiga människor har dessutom benägenhet att diskutera de faktorer som är viktiga för dem i det vardagliga livet.

Mycket av det hälsofrämjande arbetet är baserat på delaktighet under inflytande av samhället från det första steget. När delaktighet är prioriterat är det nödvändigt att det finns utrymme för genomförande i planeringsmodellen, enligt Davies & Macdonald (1998). Hälsofrämjande arbete är uppbyggt på ett ideologiskt fundament, nämligen samhällsdelaktighet. Denna ideologi ser individen som en aktiv beslutsfattare och som medborgare och inte bara som hälsokonsument. Ideologin innefattar även hälsoarbetaren som först och främst är en agent för förändring där delaktighet är av vital betydelse. Kvaliteten på delaktighet är viktig då den beskriver nivån på individens deltagande och tillfredsställelse enligt Davies & Macdonald (1998).

Davies & Macdonald (1998) skriver även att hälsoarbete oftast är bedrivet av professionella hälsoarbetare under normativa ramverk vilket innebär en stor svaghet då delaktigheten från individer blir starkt förutbestämd. Vidare menar författarna att det finns en stor spänning mellan de olika parterna inom kommuner, institutioner och professionella hälsoarbetare. Frågan är vems behov som prioriteras? Det är därför viktigt att fokusera på att möjliggöra i enlighet med tänkandet bakom Ottawa charter, som är ett hälsomanifest av WHO (1986). Ottawa charter manifestet pekar på vikten av hälsofrämjande politik och folkhälsoarbete på lokal nivå. Tones &

Tilford (1994) skriver att hälsa är ett verktyg för att uppnå ett aktivt socialt och ekonomiskt liv. De anser att delaktighet i samhället inte enbart är till för att få individen att ta vara på sig själv bättre, utan också en förutsättning för att minska skillnaderna i ojämlikhet, vilket i sin tur är det viktigaste att prioritera för att nå uppsatta hälsomål.

5.5.1 Delaktighetsmodell

I Tones & Tilford (1998) diskuteras Arnsteins delaktighets steg. Stegen visar vilka faktorer som påverkar graden av delaktighet. Terapier och manipulation är förödande för ökad delaktighet medan konsultation och information har ett högre värde för ökad delaktighet. Överlägset bäst för ökad delaktighet är det emellertid under former som utvecklar delegerat ansvar, kontroll och partnerskap. För att framgångsrikt kunna bedriva en process där delaktighet prioriteras menar Tones & Tilford att en sjustegsprocess enligt följande är att föredra:

Steg 1. Aktivera missnöjda individer genom att ställa frågor

Steg 2. Stimulera individen att börja tänka

Steg 3. Stimulera individen att tänka på specifika förändringar som bemöter egna behov

Steg 4. Stimulera individen att begrunda vad de själva aktivt kan hjälpa till med

Steg 5. Om nödvändigt, få individen att fundera över möjligheterna att organisera arbetet.

Steg 6. Stimulera individen att fundera över detaljer och planera vem som skall göra vad.

Steg 7. Stimulera individen att fokusera på möjliga problem som kan uppkomma i processen.

5.5.2 Principer och processer om delaktighet

Green & Kreuter (1991) menar att den delaktighet som är så viktig när det gäller att aktivera människor på lokal nivå, kan av vissa anses vara av mindre vikt eller till och med onödig på central nivå, vilket enligt författarna är helt fel. Samma delaktighet som beslutsfattare begär av den enskilde individen måste också finnas hos de som initierar processen och som har befogenhet att besluta om åtgärder och önskningar som kan framkomma under processens gång. Initiativ som kommer från gräsrotsnivå är att föredra från de som är framtagna på central samhällsnivå, då dessa ofta är utformade från individuella behov och önskningar vilket i sin tur ger sådana projekt en större genomslagskraft än de som är initierade från hälsoarbetare och andra professionella hälsoarbetare. När man planerar hälsoarbete är det ideala förutsättningar då engagemanget och genomdrivande sker på gräsrotsnivå och stöd ges från hälsoarbetare på central nivå.

När man diskuterar lokala initiativ, autonomi, delaktighet och kontroll menar Green & Kreuter (1991) att man inte kan undgå att se att all teknisk uppbackning och nödvändiga kunskaper som finns, är lokaliserade till lokala grupper eller till samhällsnivå. Detsamma gäller dock inte mindre kommuner som inte har samma resurser som stora kommuner, men däremot ofta har betydligt större behov av hälsoåtgärder. I små kommuner har därför hälsoarbetet sin största utmaning vad det gäller möjliggörande och förstärkande funktioner. Fokus ligger på att öka samhällsmedvetandet, initiativtagande och delaktighet. Det är dock viktigt att hälsoarbetare inte pressar människor för hårt eller avskräcker dem från att ta sig an större mål eller problem eftersom detta kan leda till att projektet blir hälsoarbetarens hela ansvar. Ett totalt samhällsdeltagande kan inte förväntas och skall heller inte utgöra ett mål när man planerar hälsofrämjande insatser. Vi skall inte glömma att de flesta av de människor som inte kommer att bli skickliga planerare och är delaktiga i hälsoprocesser utgörs av de individer som är i störst behov av hälsoinsatser.

6. METOD OCH MATERIAL

Det finns enligt Ejlertsson (1996) flera metoder för att få information om människors attityder, kunskaper, levnadsförhållanden, beteenden etc. Om man enbart vill koncentrera sig på att skaffa information genom att människor själva aktivt besvarar frågor, skiljer författarna på två olika datainsamlingsmetoder, enkäter och intervjuer.

Enkät

Enkäter består av ett formulär, vilket innehåller frågor där olika svarsalternativ är övervägande, enligt Ejlertsson (1996). Formuläret eller enkäten fyller respektive respondent i själv. Den som skall genomföra en undersökning via enkäter kan vid framställandet av en enkät göra på två sätt. Antingen sätter man ihop alla frågor själv eller så använder man sig av en redan utformad enkät. Det sistnämnda är enligt författaren att föredra då man både spar tid och samtidigt har ett material att jämföra med då man analyserar sina svar. Ett råd författaren ger är att noga fundera igenom och försöka ta reda på, om andra har ställt frågor som är inom ens eget intresseområde.

Intervju

En intervju innebär enligt ovanstående författare en direktkontakt mellan intervjuaren och den intervjuade. Antingen kan informationen fås genom en personlig intervju eller genom en telefonintervju. Författaren menar att man brukar skilja mellan en standardiserad intervju och en icke standardiserad intervju. Vid en standardiserad intervju är frågorna i hög grad formulerade på förhand och ofta förknippade med s.k. kvantitativa studier. Vid en icke-standardiserad intervju fastställer man endast frågeområden i förväg. Frågorna formuleras efterhand för att klarlägga och fördjupa respondentens tidigare svar. Denna metod kallas även ibland för djupintervjuer och används vid s.k. kvalitativa studier.

6.1 Tillvägagångssätt

Vi har i vår studie valt att använda oss av både kvantitativ och kvalitativ metod.

Den kvantitativa delen utgörs av de sammanlagt 21 besvarade enkäter från ungdomar i den berörda kommundelen. Då ungdomarna utgjorde en relativt stor grupp ansåg vi att enkäter skulle vara det mest lämpade för att kunna nå samtliga. Från början hade vi för avsikt att lämna ut enkäterna till ungdomarna i deras respektive skolor och klassrum. Detta gick dock inte att genomföra på grund av att eleverna var spridda på olika skolor och i olika klasser (se vidare Metodkritik). Vi valde därför att skicka ut enkäterna till var och ens respektive hemadress. Frankerade kuvert lämnades med och respondenterna fick ca tio dagar på sig att besvara enkäten. Vi diskuterade om vi skulle lämna med eller utlova någon form av belöning till dem som svarade på enkäterna. Då vi själva inte hade resurser för det, talade vi med projektledaren som tyckte att det var en god ide. Tyvärr rann det hela ut i sanden då vi insåg att det skulle vara för tidskrävande att få till stånd dessa resurser. Vi fokuserade istället på att få ut enkäterna så snabbt som möjligt. Vi hade god hjälp från kommunen med det praktiska arbetet i form kopiering och med färdigfrankerade kuvert.

Ungdomarna utgjordes av två olika undersökningsgrupper. Den ena gruppen bestod av dem som inte varit delaktiga i själva projektet, men som bodde i den aktuella kommundelen och därför indirekt berördes. Till dessa skickades 47 enkäter ut. Då denna grupp som tidigare nämnts inte varit engagerade i projektet, fick de en kortare enkätvariant där vi fokuserade på allmänna frågor (se bilaga 1). Av dessa 47 enkäter fick vi in 14 svar. Den andra gruppen bestod av dem som valt att engagera sig i projektet. Dessa respondenter var 24 stycken och vi skickade ut enkäter till samtliga. Vi fick in 9 svar. Denna enkät var av större omfattning och innehöll en allmän del

likvärdig med den i den kortare enkäten, plus en längre del som fokuserade på frågor om själva rådslagsprojektet (se bilaga 2). Då svarsfrekvensen var låg (se vidare metodkritik) från ungdomarna talade vi i samråd med projektledaren, om vi skulle skicka ut en påminnelse till samtliga. Efter mycket övervägande beslutade vi oss dock för att inte göra det. Vi ansåg att svarsfrekvensen tydligt beskrev delaktighetsperspektivet. Vad vi menar är att det låga svarsantalet kan vara ett uttryck för just känslan av delaktighet, eller bristen på densamma, i form av att vissa ungdomar valt att svara eller som många valt, att inte svara. När vi utformande enkäterna läste vi in oss på fakta i Ejlertssons bok *Enkäten i praktiken* (1996). Vi bad även projektledaren att läsa igenom frågorna. Projektledaren hade mer kontakt med ungdomarna och kunde därmed ge oss tips om hur enkäterna skulle skrivas, så att ungdomarna förstod vad vi menade med våra frågeställningar.

Förutom den kvantitativa undersökningen som presenterats ovan använde vi oss av en kvalitativ metod i form av intervjuer. Intervjuerna genomfördes med 4 olika respondenter och intervjutiden varierade mellan trettio minuter till en timme. Respondenterna utvaldes genom att de på olika sätt haft, en som vi ser det, betydande roll i projektet. Antingen har de varit med och initierat projektet, beslutat om desamma, eller varit med i mer eller mindre omfattning under projektets gång. Valet av dessa respondenter gjordes av projektledaren då denne var bekant med vilken roll respektive respondent haft i projektet. Av dessa fyra respondenter var tre kvinnor och en man. Intervjuerna genomfördes på respondenternas respektive arbetsplats. Vid varje intervjutillfälle var vi två personer med uppdelningen att en ställde frågor och den andre antecknade. Uppdelningen var lika under alla intervjuer, dvs. en av oss förde anteckningar under samtliga intervjuer och den andre förde frågorna under samtliga intervjuer.

Vi inledde intervjuerna med en kort presentation av oss själva. Därefter frågade vi om respondenten godtog att vi använde bandspelare och om vi under intervjun även fick föra anteckningar. Samtliga accepterade detta. Frågorna vi ställde (se bilaga 3) inleddes med frågor om hälsa, för att sedan övergå till frågor om rådslagsprojektet. Valet av att inleda med frågor om hälsa gjordes efter att ha läst *Enkäten i praktiken* (Ejlertsson, 1996). Han menar att det kan vara av värde att börja med lite mjukare frågor för att därefter, när respondenten börjar slappna av, gå in på andra frågor. Vi tyckte att frågorna om hälsa var bra att börja med för att sedan gå vidare in på frågorna om projektet som kanske kunde vara mer känsliga. Att vi kategoriserar dessa frågor som eventuellt känsliga beror på att vissa av respondenterna vid den första telefonkontakten uttryckte en viss ovilja att ställa upp. Vad vi förstår beror detta på att respondenterna inte ansåg sig ha haft någon betydande roll i själva projektet (se vidare under resultatdelen och diskussionen). Efter varje intervju lyssnade vi igenom banden och stämde av med de anteckningar som förts. Vi valde därefter att transkribera samtliga intervjuer för att sedan använda materialet i vår resultatdel. Valet av behandlingen av intervjumaterialet är taget ur *Vetenskaplig metod* (Ejvegård, 1996). Både den kvalitativa och den kvantitativa undersökningen har behandlats konfidentiellt. Vi har inte lämnat ut uppgifter om personers specifika ålder, namn, bostad, kommunal, specifika yrken eller liknande.

6.2 Kvalitativ och kvantitativ metod

Begreppsöversikt nedan, enligt Berg och Bjärås (1996).

Metod	Kvantitativ	Kvalitativ
Tillämplighet:	resultatredovisning	processredovisning
Pålitlighet:	reliabilitet	trovärdighet

Överensstämmelse:	validitet	rimlighet
Noggrannhet:	precision, objektivitet	samvetsgrannhet

Enligt Alan Bryman, *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning* (1997), är kvantitativa metoder förknippade med ett antal olika metoder för insamling av information, där surveymetoden, inom sociologin, är en huvudsaklig metod för datainsamling. Kvalitativa metoder utgår däremot från att vilja se eller uttrycka händelser, normer och värden utifrån de studerade personernas eget perspektiv – ”att se något med en annans ögon”. (s. 77)

Kvalitativa metoder har primärt ett förstående syfte då man inte inriktar sig på att pröva om informationen har en generell giltighet. Genom att man på olika sätt samlar in informationen kan man också få en djupare förståelse av det problem man studerar samt att det även är möjligt att beskriva helheten av det sammanhang problemet ryms i. Kvantitativa metoder är betydligt mer formaliserande och strukturerade eftersom metoden ofta används då forskaren har ett tydligt behov att kontroll. Det kan i detta fall tydligt utläsas vilka förhållanden och värdegrunder som är av intresse beroende av frågeställningen och frågornas utformande. Metoden avgör även svarsalternativen. För att man skall kunna göra jämförelser och analyser och pröva resultaten är det nödvändigt att den kvantitativa metoden används med ett större avstånd till informationskällorna än vad som är fallet med den kvalitativa inriktningen.

6.3 Val av metod

I vår uppsats har vi som tidigare nämnts, valt att använda oss av både en kvantitativ och en kvalitativ metod. Valet av den kvantitativa metoden baserar sig på i första hand att vi praktiskt skulle kunna genomföra en undersökning och få information från samtliga ungdomar. En annan aspekt var att på ett lämpligt sätt kunna sammanställa informationen inom den tidsram vi haft. Vi ansåg även att tidpunkten att för att göra enkäter var bra. Enligt Ejlertsson (1996) är det viktigt att enkäterna inte skickas ut i samband med lov eller andra tidpunkter som kan försvåra undersökningen. Valet av att använda intervjuer som metod grundar sig på att antalet respondenter var färre och intervjuerna därför praktiskt sett möjliga att genomföra. Intervjuer ger som vi ser det möjligheter till nyanser på ett annat sätt än vad som är möjligt i en kvantitativ metod. Under ett intervjusamtal (Bryman, 1997) lyssnar man till respondenternas synpunkter, tankar och värderingar som speglar människan som person. En intervju som innebär ett samspel mellan intervjuare och respondent och som utvecklas till en dialog belyser betydligt fler nyanser än en kvantitativ metod. Då intervjun är till för att samla information och ge svar som är relaterade till intervjuarens syfte ställer det stora krav på hur frågeställningen är utformad (vår frågeställning se bilaga 3).

Berg och Bjärås (1996) beskriver några anledningar till att använda den kvalitativa ansatsen av vilka vi redogör för några enligt nedan:

- När beslutsfattare är intresserade av att förstå dynamiken i projektets process och realisering
- När projektets personal vill ha detaljerad beskrivande information som hjälp att förbättra projektet
- När det finns intresse för att nyansera projektets kvalitet
- När beslutsfattare önskar att utvärderaren blir deras surrogat (öga och öra)

6.4 Metodkritik

Tanken var från början att lämna ut alla enkäterna till de olika respondenterna vid samma tillfälle. Meningen var att alla elever som varit delaktiga i rådslagsprojektet skulle samlas i en lokal så att samtliga enkätsvar kunde inhämtas vid detta tillfälle. Samma arbetsgång var tänkt att genomföras med de elever som inte varit engagerade i rådslagsprojektet. På grund av att alla elever inte längre gick i skolan i den aktuella kommundelen, utan att en del av dem hade gått vidare till gymnasieutbildning på annan ort, var detta tyvärr inte praktiskt genomförbart. Det hade dessutom varit enklare att kunna besvara eventuella frågeställningar från respondenterna och att kunna garantera en högre tillförlitlighet om vi kunnat övervaka besvarande av enkäterna på plats. Eftersom vi istället skickade enkäterna hem till varje respondent är det större möjlighet att besvarandet skett i grupp eller eventuellt med åsikter från t.ex. någon annan familjemedlem och därför kanske inte helt belyser den enskilde individens åsikter. Antalet enkäter som skickats ut var sammanlagt 71 stycken, varav 24 skickades till de respondenter som deltagit aktivt i rådslagsprojektet och de övriga följaktligen till respondenter som inte varit engagerade i projektet. Antalet återsända och besvarade enkäter var endast 23 stycken. Av dessa 23 var 9 stycken besvarade av respondenter som varit engagerade och 14 stycken från dem som inte varit engagerade. Eftersom enkäten besvarades anonymt var det inte möjligt för oss att utläsa vilka av respondenterna som besvarat enkäterna och vilka som inte gjort det.

Eftersom antalet besvarade enkäter var så få kunde vi inte fortsätta arbeta på det sätt vi från början tänkt, utan fick omvärdera enkäterna och ställa oss frågan om varför antalet enkätsvar var så få och vilka av respondenterna som hade besvarat frågorna och vilka som inte hade gjort det och varför de inte hade gjort det. Vi inriktade oss på hur enkäterna hade besvarats, speciellt med fokus på de öppna frågorna, för att om möjligt kunna få en förståelse om varför så många inte hade svarat. Då svaren i enkäterna var ganska tydliga under vissa frågeställningar, då de flesta av dem beskrev ett stort missnöje från respondenterna gentemot de beslutsfattare som hade att ta ställning till respondenternas önskemål och prioriteringar. Vi anser att det inte kan vara uteslutet att detta missnöje är utbrett bland alla dem som inte valde att besvara enkäten om rådslagsprojektet och att det i sin tur legat till grund för ointresset att engagera sig i den utskickade enkäten. En annan förklaring till det låga svarsantalet kan vara att man helt enkelt glömt att skicka in enkäten. Vi förväntade oss att den engagerade ungdomsgruppen skulle stå för det högsta antalet besvarade enkäter. När det gäller det låga svarsantalet från denna grupp tror vi ändå att detta till stor del beror på protest eller missnöje, då deras engagemang i projektet inte lett till, för dem, positiva förändringar.

Då vi inte själva valt ut de politiker som varit föremål för våra intervjuer utan blivit föreslagna desamma finns det en möjlighet till en viss partiskhet, då dessa personer varit drivande när det gäller att initiera rådslagsprojektet från början. Emellertid faller dessa respondenter inom ramen för vilka beslutsfattare vi haft intresse av att intervjua, då de utgör en motpol till ungdomarna och dessutom har rollen som beslutsfattare av de önskemål och idéer som ungdomarna prioriterar i rådslagsprojektet. Det har funnits ytterligare grupper som haft betydelse för vad rådslagsprojektet resulterat i så långt, såsom föräldragrupper och den lokala idrottsföreningen men då dessa grupper får anses vara biaktörer har vi inte intresserat oss för dem ytterligare. Vi har i resultat valt att diskutera utifrån ungdomarnas kontra beslutsfattarnas åsikter under rubriker som rådslagsprojektet, hälsoaspekter, delaktighet och missnöje.

7. RESULTAT

Vi skickade ut sammanlagt 71 stycken enkäter av vilka sammanlagt 23 besvarades av respondenterna. Respondenterna i den grupp som engagerat sig i rådslagsprojektet utgjordes av 24 stycken varav endast 9 stycken besvarade och skickade in enkäten. När det gäller den grupp av respondenter som inte varit engagerade i projektet skickades 47 stycken enkäter ut varav 14 stycken besvarades. Som tidigare nämnt i metodkritiken har vi fått arbeta annorlunda än vi från början tänkt då enkätsvaren var mindre till antalet än vi räknat med. Vi har fokuserat på de öppna frågorna i enkäterna för att om möjligt kunna belysa varför vi fått in så få svar, vilka som inte svarat samt hur enkätfrågorna besvarats. I resultatdelen kommer vi att analysera möjliga orsaker till det stora bortfallet med anknytning till bland annat politikerförakt, missnöje, eller ointresse. Ungdomarnas tankar och idéer kommer att ställas mot de intervjuer vi gjort med politiker och beslutsfattare som varit delaktiga i initieringen av rådslagsprojektet. Eftersom vi skickat ut en utförligare enkät till de ungdomar som varit engagerade i rådslagsprojektet och en kortare version till de ungdomar som inte engagerade sig och följaktligen fått två olika respondentgrupper kommer vi i vissa fall att beskriva resultaten skilda från varandra. Den största anledningen till det är att det funnits fler öppna frågor i den längre versionen vilket gett respondenterna större möjlighet till ett eget tyckande och beskrivande av egna upplevelser. En annan orsak är att vi i den kortare enkäten valt bort vissa ingående frågor om Rådslagsprojektet, då respondenterna inte deltagit i detsamma. Respondentgruppen som utgörs av de som varit engagerade i projektet har, just på grund av sitt engagemang, en helt annan återkoppling till såväl positiva som negativa företeelser som framkommit under rådslagsprojektets gång. De ungdomar som varit engagerade kommer därför i fortsättningen benämnas som respondentgrupp 1 och den andra gruppen som respondentgrupp 2. De ungdomar som varit med och planerat och genomfört de aktiviteter som bedrivits genom rådslagsprojektet kommer dessutom uteslutande från respondentgrupp 1.

De personer vi intervjuat utgörs av politiker och beslutsfattare. Vid våra intervjutillfällen har samtliga respondenter fått besvara samma frågor. Vi har fokuserat på likheter och skillnader mellan intervjurespondenterna för att sedan diskutera dessa emot de båda elevgruppernas enkät svar. De politiker och beslutsfattare som intervjuats kommer i fortsättningen benämnas som beslutsfattare då samtliga av dessa respondenter är någon form av beslutsfattare i sin yrkesutövning eller inom rådslagsprojektet.

7.1 Rådslagsprojektet

De flesta av ungdomarna uppger att de känner till Rådslagsprojektet. Däremot svarar respondenterna övervägande att de endast i viss mån känt sig delaktiga. När det gäller beslutsfattarna tycker flera av dem att de endast varit delaktiga i initieringen av projektet och att de i senare skede haft en passiv roll utan praktiskt engagemang. En av beslutsfattarna påpekar dock att engagemanget från början var mycket stort men att det under projektets framskridande avtagit undan för undan. Beslutsfattarna är eniga om att rådslagsprojektet skall betraktas som ett demokratiprojekt som fokuserar på att öka ungdomarnas delaktighet. En av dem menar att:

”Rådslagsprojektet är ett demokratiprojekt som skapades för att lära ungdomar att påverka och skapa egna tankar.”

Delaktigheten bland ungdomarna har varit mest uttalad vid träffarna som respondentgrupp1 haft och där anser de sig fått göra sina röster och önsknings hörda. Resultaten tyder på uppgivenhet hos ungdomarna och brist på tillit för beslutsinstanserna. Respondentgrupp1 skriver att de

engagerat sig och haft förhoppningar i arbetet men att de i slutänden är osäkra på om de vill engagera sig vidare, när det enligt dem inte resulterar i konkreta förändringar. De anser att man innan projektets uppstart borde ha tänkt på att det krävs resurser i form av pengar. Beslutsfattarna menar att det är positivt att ungdomarna fått en chans att uttrycka sig och att synas i olika sammanhang. Vidare anser de att det är bra att man startat upp processer hos ungdomarna, då deras tankar om förändringar har väckts. Beslutsfattarna påpekar även att rådslagsprojektet engagerat både föräldragrupper och den lokala idrottsföreningen. Även om dessa grupper i vissa fall haft problem att komma överens tycker en beslutsfattare att:

”Det är positivt att projektet engagerat mycket människor och att inblandade blivit arga, då ilska tyder på engagemang.” En annan beslutsfattare menar istället att:

”Det har varit negativt att sociala positioner har ifrågasatts inom såväl idrottsföreningen som inom olika nämnder. Beskyllningar med motbeskyllningar med tråkiga följd effekter har förekommit.”

När det gäller att bevilja önskemålen som ungdomarna tagit fram hänvisar samtliga beslutsfattare till att de ekonomiska förutsättningarna inte möjliggör ett positivt utfall för de begärda åtgärderna/förändringarna. En beslutsfattare säger att:

”Inget uttalat önskemål har genomgått den politiska nivån som tyvärr genomsyras av revirtänkande och maktförhållanden.”

En annan säger att kommunikationen med ungdomarna varit under all kritik och menar vidare att det från början skulle ha framkommit mycket tydligt att ungdomarna inte kunde få allt de eventuellt kunde tänkas begära. De flesta av beslutsfattarna kan inte peka på någon bestående förändring som efterfrågats av ungdomarna. Några korta evenemang som ett disco, korvgrillning, fisketävling och fotbollsmatch skall enligt en beslutsfattare ändå ha genomförts.

Respondentgrupp 1 ser positivt på projektets arbetsform och anser att det är ett bra sätt att arbeta för ökad delaktighet men att det måste till resurser i form av pengar samt att beslutsfattarna måste vara mer tillmötesgående i processen. Tydligt är även att de känt förtroende för projektledaren och att de gärna velat ha denne att luta sig mot, då de uttrycker att de känt sig maktlösa i beslutsprocesser och i sökandet efter pengar. I respondentgrupp 1 kan man utläsa att samtliga deltagare tycker att båda arbetsformerna, såväl i liten som i stor grupp, fungerat bra. Respondenterna anser att den lilla gruppen har fungerat något bättre vad det gäller samarbetet, diskussioner samt att bli lyssnad på av de övriga deltagarna i gruppen. På frågan om gemenskapen i grupperna utvecklats, anser respondenterna att detta skett till större del i de små grupperna. En framtoning är att de känner ett gott kamratskap och att samtliga värderar vänskap högt. Vad det gäller tryggheten i grupperna finns en aspekt att notera, där de flesta uppger trygghet, medan ett fåtal svarar avvikande och uppger att de inte känt sig speciellt trygga i sin arbetsgrupp. Man kan med andra ord inte finna svar som ligger mittemellan, utan antingen som flertalet mycket positivt eller som några upplevt det, negativt.

Majoriteten i båda respondentgrupperna anser inte att det finns någon orsak att vara rädda i sin kommundel, utan känner sig trygga där man bor. Vad det gäller ungdomarnas synpunkter om det finns problem bland ungdomarna i den berörda kommundelen är svaren jämt fördelade mellan ”Ja” och ”Nej” alternativen. I stort sett samtliga respondenter anser för övrigt att relationerna till familjen och kompisarna är mycket bra, medan relationerna till lärarna tycks vara något sämre. De flesta respondenterna tycker dessutom inte att skolan bryr sig om och tar till sig ungdomarnas intressen.

7.2 Hälsoaspekter

Nedan följer en presentation av de resultat vi fick fram i de hälsorelaterade frågorna. Resultatet innefattar båda enkäterna som skickades ut, d.v.s. respondentgrupp 1 och 2. Hälsfrågorna var av sådan karaktär att vi ansåg att dessa kunde ställas till alla ungdomar, då frågorna inte behöver kopplas ihop med projektet som sådant. Resultatet innefattar som tidigare även beslutsfattarna.

I resultatet framkommer att ungdomarna i stort sett har lika uppfattning om vad det innebär att ha en god hälsa. De anser att vänner var mycket viktiga och att ha någon att umgås med. Andra aspekter de lyft fram som viktiga är träning och bra mat, fritid, kärlek, att vara frisk, slippa bråk och att kunna påverka samhället. Resultatet pekar även på att ungdomarna upplever att de har en god hälsa. Här kan man se att resultatet från ungdomarna skiljer sig något från beslutsfattarna. Beslutsfattarna ser hälsa på en mer övergripande nivå, även om det i svaren finns likheter med vad ungdomarna beskriver. Beslutsfattarna anser att hälsa för dem bl.a. handlar om allt som rör människan som helhet, hennes totalsituation. De menar att det är viktigt att man mår bra utifrån sina egna förutsättningar. Faktorer som påverkar hälsan kan vara familjen, sociala nätverk, arbete samt subjektiva upplevelser. En av beslutsfattarna påpekar vikten av att trivas med sig själv och att man har möjlighet att påverka sitt liv både fysiskt och psykiskt.

För att arbeta med att öka hälsostatusen hos de unga anser beslutsfattarna att man måste lyssna på ungdomarna och skapa stödjande miljöer med engagerade vuxna som visar att de bryr sig. De menar att man skall starta tidigt med ungdomarnas identitetsförankring och att ett empowermentperspektiv bör prioriteras. Vidare poängterar de arbetet med att få ungdomar att förstå att de själva måste vara delaktiga för att kunna vara med och påverka och att detta är en lång process. Beslutsfattarna lyfter även upp trivsel och säkerhet för ungdomarna, likaså meningsfullhet och framtidstro.

Ovanstående resonemang kan kopplas direkt till frågan vi ställde ungdomarna, om hur de såg på framtiden beträffande utbildning och/eller arbete. Vi får en uppfattning om hur de ser på framtiden, om de har visioner, idéer eller om de saknar hopp. Resultatet talar för att de flesta har idéer och förväntningar om framtiden. De ger många exempel på vad de vill utbilda sig till och/eller arbeta med. Nedan ges exempel på vad ungdomarna svarat;

- Utbildning inom fotboll
- Civilingenjör
- Lastbilschaufför
- Fotograf
- Florist
- Arbeta i affär i kassan
- Något inom språk
- Idrottslärare
- Något med mycket pengar.

Övrigt som framkommer i kopplingen till hälsa är att ungdomarna betonar hur viktigt det är med sociala relationer. På varje fråga om kamrater och umgänge svarar i stort sett samtliga att det är viktigt att ha ett kontaktnät av social karaktär. Även familjen är, för i stort sett alla, något som är viktigt och som de flesta upplever sig ha god relation till. Resultatet visar att de känner sig trygga och att de inte är rädda i sin kommunal, trots att några av ungdomarna anser att det finns problem i kommundelen. Som tidigare nämnts spelar kamratandan en viktig roll och en nyans

som visat sig, är att ungdomarna i något större grad trivs bättre när de arbetat i de mindre grupperna än i de större grupperna i rådslagsprojektet.

På frågan om det finns någon uttalad hälsopolicy har beslutsfattarna något skilda uppfattningar. Sammantaget kan man säga att ingen riktigt vet. De tror att de finns en hälsoplan men hänvisar till kommunens hälsosamordnare som har bättre kunskap om hur den är utformad. I sina respektive arbetsområden beskriver de dock att de arbetar dagligen med hälsoaspekter då mycket av deras verksamheter innefattar hälsoarbete. Intervjuszvaren talar för att beslutsfattarna har en god uppfattning om hälsorelaterade frågor i sina respektive arbeten. Några åsikter som framkom var följande:

”- Den viktigaste uppgiften man har mot sin huvudman är att göra för denne det du själv skulle vilja att han skulle göra för dig. Vidare är det är viktigt att öka hälsan för äldre och att prioritera rätt beslut.”

”- Det är hög prioritet att lyssna på ungdomarna och att inte i beslutsposition själv bestämma vad som är bra för ungdomarna”

Sist i intervjuerna ställde vi frågan om hur en hälsofrämjande kommun skulle kunna se ut enligt beslutsfattarna. Intervjuszvaren belyser att beslutsfattarna har visioner och idéer om hur en hälsofrämjande kommun skulle kunna utvecklas på ett positivt sätt. De talar om ökad tillgång till sjukvård, hälsovård, goda boendemiljöer, sysselsättning, bra skola för både elever och lärare samt bra dagis och förskolor. Respondenterna sätter en hög prioritet i att stötta människor i hemmen, förbättra arbetsmiljön och att skapa starkare band mellan individer och grupper. En av respondenterna nämner delaktighet som en särskilt stark faktor för att lyckas med att skapa en hälsofrämjande kommun. En annan beslutsfattare uttrycker sig enligt följande:

”- Jag vill förbättra och utveckla medvetna strategier på sikt, fokusera på medicinska hälsoproblem, drogproblem, sortera ekonomin och öka riskzonstänkandet på grupper.”

Värt att nämna är att beslutsfattarna i de hälsorelaterade frågorna verkar prioritera hälsoarbetet utefter de arbetsområden de själva har och därmed, som beslutsfattare, har stort inflytande över målsättning och hur arbetet skall bedrivas. Detta torde vara helt logiskt men värt att nämna då två av de faktorer som samtliga beslutsfattare anser krävas för att kunna bedriva sunt hälsoarbete utgörs av delaktighet och helhetstänkande.

7.3 Delaktighet

Då syftet med rådslagsprojektet enligt projektbeskrivningen har varit att öka delaktigheten i kommunen, presenteras i följande text det som framkommit i resultaten beträffande delaktighetsaspekten. Fokus ligger på beslutsfattarna samt de ungdomar som valt att engagera sig i projektet, respondentgrupp 1. Det finns dock som vi ser det viktiga aspekter att ta hänsyn till, som inte framkommer i resultaten, men som ändå säger en del om delaktighet. Den första aspekten är varför de ungdomar som inte valt att engagera sig i projektet beslutat att inte vara med. Våra funderingar är om valet kan bero på faktorer som bristande engagemang, passivitet, inlärd hjälplöshet eller beror det på andra faktorer som praktiska saker, tidsbrist, osäkerhet eller rädsla? Detta vet vi inget om men vill ändå lyfta fram det då vi anser att det kan förtydliga aspekten delaktighet, eller bristen på delaktighet i kommande text.

Den andra aspekten vi vill belysa är det låga svarsantalet från de ungdomar som varit engagerade i projektet. Utifrån delaktighetsaspekten vore det, anser vi, logiskt att denna referensgrupp vore de som, på grund av sitt engagemang, skickade in flest besvarade enkäter. Så är dock inte fallet och vi kan bara lyfta frågan och belysa den. Kan det låga antalet inskickade enkäter bero på att ungdomarna glömt att skicka in enkäten, inte orkat fylla i den eller tappat bort den? Eller kan det vara så att detta är ett tecken på att de inte längre känner sig engagerade och delaktiga, att de tappat intresset eller är det en tyst protest? Då respondenterna är anonyma har det inte varit möjligt att kunna bekräfta någon av frågorna men eftersom bortfallet är stort är det viktigt att framhäva när rådslagsprojektet fokuserar på just delaktighet. Det man kan utläsa av resultaten är att, som tidigare nämnt, ungdomarna endast delvis känt sig delaktiga i projektet. Delaktigheten har funnits vid träffarna och där anser ungdomarna att de fått sina röster hörda, men att det i senare skede i projektets beslutsprocesser visat sig att ungdomarna känt sig överkörda. De upplever att gemenskapen och delaktigheten med de andra ungdomarna varit bra och att de fått komma till tals vid de möten som skett. Positivt har varit att de upplevt att projektledaren lyssnat och tagit dem på allvar. De har känt sig delaktiga och engagerade i det praktiska arbete som skett med projektledaren och i arbetet med de andra ungdomarna.

Intervjusvaren påvisar att beslutsfattarna ser på delaktighet lite annorlunda än vad ungdomarna gör. Syftet med projektet beskriver beslutsfattarna dessutom olika. Följande beskrivningar gavs vid intervjutillfällena;

”- Från början var det tänkt att hela kommunen skulle omfattas av rådslagsprojektet men att det slutligen landade i den utvalda kommundelen. Fokus skulle läggas på att träffa och undersöka vad innevånarna hade för önskemål.”

”- Det är ett demokratiprojekt som skapades för att lära ungdomar att påverka och skapa egna tankar. Förslag från problemidentifierade områden skulle därmed ta form.”

”- Syftet är att öka delaktigheten, och det gäller att både få och ta ansvar. Vidare är projektet en demokratiprocess.”

”- Det handlar om delaktighet för ungdomarna samt att ungdomarna skall få komma till tals och synas mer.”

Ungdomarna betonar mer det som gjorts och att de velat vara med och påverka samt skapa saker. Beslutsfattarna lyfter i sin tur fram andra aspekter, som att det varit viktigt att ungdomarna fått göra sina röster hörda även om det inte genererat i praktiska resultat. De betonar långsiktighet och ser arbetet som en process som startats upp. De beskriver vidare att det varit viktigt att ungdomarna fått synas i olika sammanhang och att de genom diskussioner i ungdomsgrupperna fått tycka till samt förhoppningsvis fått en större uppfattning om hur kommunen och politikernas arbete fungerar. Beslutsfattarna menar att även om projektet inte gett ungdomarna så mycket rent konkret, så ser de ändå att en process startats upp som har engagerat inte bara ungdomar utan även andra i kommunen. Några menar att det är positivt att många människor blivit arga, därför att ilska tyder på engagemang och delaktighet. Viktigt har även varit att en del strukturen som finns i kommunen avtäckts och lyfts fram i ljuset för möjlighet till vidare diskussion. En av beslutsfattarna säger;

”- Jag tror att ungdomarna genom diskussioner dem emellan lättare kan förstå vad demokrati är, vilket skulle ge en ökad förståelse för vissa beslut.”

Ungdomarna talar mer om delaktighet på en konkret nivå. De tycker att arbetet skapat delaktighet i arbetsgrupperna och då framförallt i de små grupperna. De har varit mycket engagerade och tagit arbetet på allvar. De upplever att de blivit respekterade och lyssnade på av projektledaren och av sina kamrater. De poängterar dock att de inte känt sig delaktiga och att de upplevt en maktlöshet då de inte kunnat vara med och påverka längre fram i arbetet. De anser inte att de blivit tagna på allvar i sökandet efter sponsorer och pengar. I själva beslutsprocessen känner de sig rent av överkörda. En av ungdomarna uttrycker sig enligt följande;

”- Det hände ingenting. Det hände inget när hon gått heller alltså projektledaren för vi har inte fortsatt med vi skulle. Man behöver någon där tills man är klar med de viktigaste sakerna.”

Då vi frågade beslutsfattarna om vad de anser att man i framtiden bör göra för att arbeta delaktighet, visar det sig att samtliga tycker att delaktighet utgör en av hörnstenarna i projektarbete. De poängterar vikten av att lära ungdomar demokratiska värderingar och någon menar att ett arbetsboksprojekt bör anpassas för nysatsningar inom kommunen. Beslutsfattarna säger även att det är viktigt för demokratin och för delaktighetsaspekten att man börjar denna process tidigt hos ungdomarna samt att den bör implementeras i de redan befintliga organisationerna och därmed vara ett naturligt inslag i vardagen. Att lära sig visa respekt bör också, enligt beslutsfattarna, ingå i skolundervisningen samt att föräldraskolor kanske skulle behövas. Någon menar att förekommande verksamhet är bra på alla sätt och att ungdomarnas delaktighet och inflytande i fortsättningen bör högprioriteras. Vidare menar en av beslutsfattarna att det är svårt för ungdomarna idag att vara med och påverka, då skolan tar mycket tid. Det innebär tyvärr även att de ungdomar som inte är framåt och engagerade blir av med möjligheter att påverka till förmån för de andra i skolan som får utökad respons av lärare och andra vuxna. En Beslutsfattare menar att:

”- Ungdomarna kan påverka allt men det inte är lätt att påverka.”

Ungdomarnas enkätsvar visar att de ändå tror på rådslagsprojektets form för att skapa delaktighet, men att det från början måste till mer resurser för att de skall ha möjlighet att få igenom något av det som de arbetat för. Följande citat är några av de kommentarer som skrevs av ungdomarna på de öppna frågorna om hur de ansåg att man bör arbeta för att skapa delaktighet.

”- Rådslaget är ett bra alternativ men jag är tveksam på om projektet kommer leda till resultat som gör tillvaron för ungdomarna i kommundelen X bättre. Om inte pengar tillskjuts så är det svårt att få igenom ungdomarnas önskemål. Elljusspår, idrottshall, bättre bussförbindelser och ungdomsgård är kostsamt. Jag tycker att det var fel att ungdomarna fick i ansvar att hitta sponsorer och liknande för att finansiera de här sakerna. Det funkar inte!”

”- Få mer att komma till sådana möten!

”Men många kommer inte bara för att det händer INGENTING i kommundel X även om VI går på sådana möten!, Och försöker att få det bättre...”

7.4 Missnöje

I resultatet framkommer det att genomförandet av rådslagsprojektet framkallat en hel del missnöje. Detta främst bland ungdomarna som upplever att de inte fått gehör för sina önskemål, men även beslutsfattarna säger sig vara missnöjda med vissa delar. I denna del av resultatet presenteras beslutsfattarnas åsikter från intervjuerna och även ungdomarnas enkätsvar, vilka

utgörs av de ungdomar som varit engagerade i rådslagsprojektet, respondentgrupp 1. Då svarsantalet på enkäterna vi skickade ut till ungdomarna var väldigt lågt, skulle följande resonemang kunna vara orsaken, eller en av orsakerna till det stora bortfallet. Eventuellt har de visat sitt missnöje genom att inte svara på och lämna in enkäterna. Poängteras bör att av de ungdomar som engagerat sig i projektet, var det bara en tredjedel som besvarade enkäten. Svartsbilden visar att ungdomarna känner sig svikna av politiker och initiativtagare till projektet. Kommentarer i de öppna frågorna markerar att de tycker sig blivit lurade, då de engagerat sig i projektet men inte fått gehör för sina önskemål. De anser dessutom att kommunen borde ha tänkt på resurser i form av pengar, innan starten av projektet.

Ungdomarna menar att de mött motstånd hos beslutsfattarna i kommunen och att de inte fått igenom något som de arbetat för. Beslutsfattarna samtycker med ungdomarna om att det är negativt att ungdomarnas önskemål inte kunnat tillgodoseas. De menar vidare att det är svårt för ungdomarna att kunna påverka t ex framtagandet av en ungdomsgård när det inte finns pengar för att möta de behov och önskemål som ungdomarna lägger fram. Några av politikerna poängterar dock att ingenting utlovats i projektet i form av pengar, då möjligheterna varit begränsade på grund av kommunens ekonomiska förutsättningar. Beslutsfattarna beklagar att det tyvärr inte varit tydligt informerat från början av projektet, att ungdomarna inte kan få, som någon uttrycker det, ”allt dom vill”. Några beslutsfattare poängterar att det inte har utlovats någon ekonomiskt uppbackning men att den informationen förmodligen borde ha tydliggjorts på ett bättre sätt. Två av politikerna säger;

”- Jag kan inte några exempel på långtgående förändringar och detta beror till stor del på dåliga ekonomiska tider.”

”- Det gör inte saken lättare att det inte heller finns några tydliga ramar som definierar projektet.”

Det största missnöjet från ungdomarnas sida och det som varit mest i fokus, är önskemålet om en fritidsgård som de inte fått. De ville ha en egen ungdomsgård där de kunde få vara och som de fick bestämma över. Några av beslutsfattarna tycker att det är tråkigt att ungdomarna inte kunnat få den fritidsgård som de tydligen hett eftertraktat men hänvisar återigen till de ekonomiska förutsättningarna. En beslutsfattare säger dock att:

”- Inget uttalat önskemål har genomgått den politiska nivån som tyvärr genomsyras av revirtänkande och maktförhållanden.”

En av beslutsfattarna vill ändå framhålla att ungdomarna genomfört några evenemang som de velat göra som t.ex. ett disco, olika sommaraktiviteter som fisketävling, fotbollsmatch, korvgrillning, uppbyggande av en speciell grillplats. Ungdomarna menar från sin sida att dessa evenemang inte varit något som inte kunnat genomföras utan ett projekt som rådslagsprojektet. De anser även att nämnda aktiviteter varit möjliga genom de redan befintliga organisationerna som exempelvis fritidsavdelningen. Ett annat önskemål från ungdomarna var att öka kommunikationsutbudet framförallt på helger och kvällar. Även i detta fall svarar beslutsfattarna att önskemålet kräver resurser i form av pengar som inte finns. En av ungdomarna kommenterar det negativa svaret från beslutsfattarna enligt nedan:

”- Ge ungdomar resurser till att fixa saker och då menar jag främst pengar. Det går inte på något annat sätt. Det finns inga företag, organisationer, eller liknande som vill sponsra oss till t ex bättre bussförbindelser mellan kommundel X och Y.

Enkätsvaren klargör att mycket handlar om den önskade fritidsgården. Man kan genom intervjuerna med beslutsfattarna skönja att det är många olika viljor som varit i farten när beslutet om ungdomsgården tagits. En av beslutsfattarna berättar att det fanns en lokal som ungdomarna velat ha som ungdomsgård men som den lokala idrottsföreningen fick ansvaret över istället. Då ungdomarna då inte velat samsas om lokalen med idrottsföreningen, gick problemet tyvärr inte att lösa. Här berättar en beslutsfattare att sociala positioner har ifrågasatts inom såväl idrottsföreningen som inom olika nämnder. Beskyllningar och motbeskyllningar med tråkiga följd effekter har förekommit. Beslutsfattaren menar att:

”- Konflikter mellan föräldragrupper har blossat upp och inom idrottsföreningen tycks många ha svårt att förstå, att alla nyinflyttade inte är intresserade av föreningen som i många fall är tongivande i kommunens fritidsverksamhet.”

Då enkätsvaren framhäver en uppgivenhet hos ungdomarna och brist på tillit för beslutsinstanserna ses detta som ett missnöje hos beslutsfattarna. Några menar att det beror på att ungdomar över lag är dåligt insatta i politiken och att de borde informeras redan i skolan om politikens värld och dessutom få reda på vem som gör vad inom den kommunala politiken. Politiken borde göras mer intressant, då skulle förmodligen ett större intresse finnas. En beslutsfattare tror så här:

”- Förmodligen tycker ungdomar att politiker är ett jävla pack som tjänar mycket pengar och att ungdomar troligen har samma bild som oinsatta vuxna har.”

Några av beslutsfattarna tror inte att ungdomarna har något förtroende för dem därför att de inte fått något av det de önskade. Som politiker måste man svara direkt menar en beslutsfattare, det går inte att vänta med att ge respons tillbaka. Beslutsfattarna hävdar att det finns en fara då ungdomarna uttrycker att det inte är någon ide att engagera sig, därför att de ändå inte får någon respons för sina önskemål, vilket dessutom tydligt påtalas av ungdomarna i enkätsvaren. De skriver att de engagerat sig och haft förhoppningar med arbetet men att de med facit i hand inte vet om de vill engagera sig vidare när det ”inte händer något”. De skriver vidare att de tappat lusten för arbetet då de inte tas på allvar av beslutsfattarna i, för dem, viktiga frågor. Resultatet visar genomgripande att ungdomarna uttrycker en form av hjälplöshet. En av ungdomarna säger;

”- Tyvärr så vill jag inte vara med i Rådslaget längre för det händer ingenting.”

Beslutsfattarna svarar här att förtroendet måste byggas upp igen. Som det är nu har ungdomarna möjligtvis förtroende för någon enskild person men inte för politiker i allmänhet. En beslutsfattare menar att:

”Överlag anser nog ungdomar att politiker bara bestämmer över andra utan att bry sig om vad dessa andra tycker.”

8. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Vår studie har gjorts för att undersöka och belysa hur delaktighetsbegreppet påverkar aktörer i ett ungdomsprojekt som benämns som rådslagsprojektet och vars övergripande syfte är att skapa just delaktighet bland ungdomar. Aktörerna vi fokuserat på kommer från tre respondentgrupper, där respondentgrupp 1 utgörs av ungdomar som varit engagerade i projektet och

respondentgrupp 2 utgörs av ungdomar som inte engagerat sig i projektet men som bor i samma kommunedel som första gruppen. I den tredje respondentgruppen återfinns beslutsfattare och initierare till rådslagsprojektet. Ungdomarna ses som huvudaktörer medan beslutsfattarna är tänkta att fungera som stöd -och- resurspersoner.

I vår teoretiska ram har vi beskrivit hur olika författare och myndighetspersoner anser att delaktighet, eller brist på detsamma, påverkar utfallet av samverkansarbete såväl i projektform som under andra förekommande arbetsformer. Vi vill i denna diskussion belysa hur de olika respondenterna tycker att rådslagsprojektet har fungerat och hur de upplever sin egen delaktighet i projektet. Med utgångspunkter av delaktighet från vår teoretiska ram samt egna åsikter, vill vi även diskutera hur de olika aktörerna anser att projektets syfte har uppnåtts så långt och vilken vikt de lägger på delaktighet som förutsättning för ett lyckat projekt.

8.1 Rådslagsprojektet

Eftersom projektet fokuserar på att öka ungdomars delaktighet i kommunens lokala utveckling ligger huvudansvaret för projektets fortlöpande, enligt beslutsfattarna, på ungdomarna själva. För att intressera ungdomarna har man från projektledare och beslutsfattare uttryckt det positiva i att ungdomar träffas och tillsammans engagerar sig i för dem viktiga frågor. Klart är att beslutsfattarna vill se rådslagsprojektet som ett projekt som inte bara handlar om vad ungdomarna vill ha, utan att de också har förväntningar om att ungdomarna genom projektet skall få ökad allmänhälsa, bättre sociala nätverk och utökat intresse för vad som händer i den egna kommunen. Ungdomarnas engagemang var, i respondentgrupp 1, från början ganska starkt men i takt med att deras önskemål inte uppfyllts har engagemang och intresse förbytt till missnöje och resignation. Erik Nilsson, kanslichef för statens ungdomsråd (Karlsson & Larsson, 1994) anser att ungdomar alltför ofta tilldelas ett formellt inflytande, utan reella möjligheter att kunna påverka. Nilsson menar vidare att makthavare gömmer sig bakom regler och principer vilket gör det mycket svårt för unga som vill utveckla nya idéer. Svedberg (1997) talar om inlärld hjälplöshet vilket han menar förekommer då individen genom motstånd och misslyckanden lärt sig att det inte är någon ide att försöka. Utifrån ungdomarnas enkätsvar tycker vi att kommentarer från ungdomarna klart tyder på att de anser att projektet varit misslyckat och att de inte tycker att det är någon ide att engagera sig när ingenting händer. Vi kan inte heller utesluta att ungdomarnas passivitet blivit större än den var innan projektets igångsättande då resultatet visar negativ ”feedback” från ungdomarna. Värt att notera är dock att ungdomarna tycker att arbetet i både liten och stor grupp varit övervägande positivt och att de känner ett större kamratskap och vänskap dem emellan, vilket vi i förlängningen tycker kan relateras till viss delaktighet och beslutsfattarnas önskan om utökat socialt nätverk.

När det gäller beslutsfattarnas delaktighet blev svaren något annorlunda från vad vi från början trodde. Endast en av beslutsfattarna ansåg sig ha varit mycket engagerad i rådslagsprojektet och då endast i början av detsamma, efter hand hade engagemanget minskat. Resterande beslutsfattare ansåg att de endast varit engagerade i liten, eller mycket liten utsträckning och att de varit med och initierat projektet men därefter haft en åskådarroll. En av beslutsfattarna har i övrigt fungerat som stödperson till projektledaren. Våra respondenter bland beslutsfattarna menar att rådslagsprojektet är ett demokratiprojekt som förhoppningsvis startat upp en process bland ungdomarna, där de blivit mer medvetna, fått synas och haft möjligheten att komma till tals. Samtliga beslutsfattare hänvisar till den ekonomiska situationen som en stor orsak till att ungdomarnas prioriteringar inte kunnat tillgodoseas i någon större utsträckning. Några av beslutsfattarna menar att informationen till ungdomarna varit alldeles för dålig. De säger att det innan projektets igångsättande tydligt borde ha klargjorts att ungdomarna inte kunde få allt de ville ha och att kommunikationen borde ha fungerat betydligt bättre i detta fall.

Med facit i hand borde kanske de olika aktörerna i rådslagsprojektet ha samlats vid ett större möte och där klargjort hur man ser på de egna förväntningarna, möjligheterna och gällande förutsättningar för ett för alla parter lyckat projekt, innan man startade upp detsamma. Vi ställer oss även frågan om meningen med att starta upp ett projekt då förutsättningarna att tillgodose ungdomarnas prioriteringar, enligt beslutsfattarna, kunde vara bättre.

8.2 Missnöje

Eftersom de medverkande aktörerna i rådslagsprojektet tycks ha olika värderingar och uppfattning om vad man vill och vad man bör få ut av projektet, har olika former av missnöje framkommit under projektets genomförande. Vi relaterar detta till Stemme och Wiberg (2000) som beskriver delaktighet som en produkt av flera komponenter, vilka utgörs av avsikter, handlingar, gemenskap och känslomässiga upplevelser som förstärker förhållningssättet. Stemme och Wiberg har även utarbetat en modell som benämns som delaktighetstrappan. Modellen består av tre dimensioner vilka är: engagemang, kompetens och socialt samspel. Dessa komponenter utgör enligt Stemme och Wiberg en god förutsättning för att arbeta med delaktighet som författarna, enligt ovan nämnt, ser mer som ett förhållningssätt med flera personers medverkan. Bland de kommentarer som uttrycker missnöje finns det en tydlig koppling till avsaknad av socialt samspel och brist på engagemang när en av beslutsfattarna säger att det råder revirtänkande, maktförhållanden och kontrollbehov inom såväl den politiska världen som inom olika beslutsinstanser. Sociala positioner skall, enligt beslutsfattaren ha ifrågasatts och beskyllningar och motbeskyllningar med tråkiga földeffekter har förekommit. I ett delaktighetsperspektiv tycker vi att det borde finnas ett uttalat och grundläggande samspel mellan de beslutsfattare som på ett eller annat sätt medverkat i rådslagsprojektet. Om inte de olika beslutsinstanserna kan komma överens och se rådslagsprojektet som ett delaktighetsprojekt för alla inblandade förlorar projektet, enligt oss, förmodligen avsevärt på det.

Som vi tidigare beskrivit i resultatdelen av uppsatsen har bortfallet av de utskickade enkäterna varit mycket stort. Vi är ganska säkra på att det stora bortfallet av inskickade enkätsvar beror på ett starkt uttryck av missnöje från de båda ungdomsgrupperna. Eftersom enkäterna innehöll frågor kopplade till hur respondenterna i olika sammanhang tycker att beslutsfattare m.fl. bryr sig om dem samt att svaren med stor tydlighet angav att respondenterna inte tyckt att så var fallet, gjorde att vi kan se klara spår av missnöje. Ett flertal respondenter hade även valt att uttrycka sitt missnöje på de öppna frågorna där det fanns utrymme att nyansera sina åsikter. De allra flesta menade att det inte fanns orsak att engagera sig när det inte leder någonvart ändå. När det gäller det stora antal enkäter som inte besvarades är det värt att notera att endast en tredjedel av de engagerade ungdomarna besvarade enkäten. Vi instämmer med vad barnombudsmannen (BO 2000) anser när denne menar att barn och ungdomar i stort upplever att de saknar möjligheter till engagemang. Barnombudsmannen hänvisar till en enkätundersökning från 1996 – 1997 där 2000 ungdomar mellan 15- 25 år deltog. Undersökningen visade att endast 3 % ansåg att de kunde vara med och påverka den lokala politiken. Om vi sedan relaterar dessa siffror till vad en beslutsfattare säger när han påpekar att ”inget uttalat önskemål har genomgått den politiska nivån” är det inte orimligt att tro att våra respondenter bland ungdomarna skulle kunna ha en liknande uppfattning som de ungdomar som deltog i undersökningen 1996-1997. Skillnaderna mellan respondentgrupp 1 och 2 är att respondenterna i grupp 1 från början var engagerade och deltog aktivt i projektet medan respondenterna från grupp 2 valde att inte delta i rådslagsprojektet överhuvudtaget. Om vi antar att respondenterna i grupp 2 har ett oförändrat intresse av att engagera sig, så har större delen av respondenterna i grupp 1 gått från aktivt deltagande till missnöje och passivitet när man valt att inte besvara enkäten eller sluta upp till

vidare arbete i projektet. Vi tycker att Green & Kreuter (1991) belyser saken bra när de menar att den delaktighet som beslutsfattare begär av den enskilde individen också måste finnas hos de som initierar processen och som har befogenhet att besluta om åtgärder och önskingar som kan framkomma. Det är inte heller helt uteslutet att båda respondentgrupperna bland ungdomarna fått en annan uppfattning om rådslagsprojektet då samtliga ungdomar tillhör samma kommunal och rimligtvis diskuterar både projektet och andra saker när de träffas. Möjligt är också att föräldragrupper och andra intressenter som den lokala idrottsföreningen kan ha haft en inverkan på ungdomarnas åsikter. Det sistnämnda är bara ett antagande som vi inte har ytterligare belegg för, utan som enbart nämns som en eventualitet.

8.3 Förutsättningar och möjligheter

I boken *makt och möjligheter* (Karlsson & Larsson, 1994) betonas att idéer skall komma från ungdomarna själva och att efterföljande dialog förs på ungdomarnas nivå. Förs diskussionen på de vuxnas villkor spelar man ut ungdomarna och talar indirekt om för dem att de inte har någon möjlighet att påverka. För att gynna engagemang måste man ta de unga på allvar och ge dem de förutsättningar och hjälpmedel som behövs för att genomföra idéer. Inom rådslagsprojektet har de förmodligen funnits en god ambition att ta tillvara på ungdomarnas intressen och önskemål men dessvärre har önskemålen inte stått i proportion till vad som varit möjligt att tillgodose från beslutsfattarna. De önskemål som ungdomarna i några fall har uttryckt har dessutom inneburit att ytterligare aktörer blivit indirekt inblandade i rådslagsprojektet. Aktörer såsom föräldragrupper, den lokala idrottsföreningen och beslutsfattare och tjänstemän i annan kommunal verksamhet har blivit involverade då ungdomarnas önskemål kommit i konflikt med dessa aktörers egna prioriteringar och värderingar. I några fall verkar det som om ungdomarna agerat åskådare i konflikter mellan vuxna intressegrupper. Green & Kreuter (1991) menar att initiativ som kommer från gräsrotsnivå är att föredra från de som är framtagna på central nivå, då sådana initiativ ofta är uttryck för individuella behov och önskingar, vilket ger ett projekt större genomslagskraft. Vi tror inte att beslutsfattarna i rådslagsprojektet förväntat sig att ungdomarnas önskemål skulle vara av den prioritet som de visat sig vara och därför har de inte heller varit förberedda på vad som krävs för att uppfylla dem, både vad det gäller ekonomisk uppbackning och gränsöverskridande av tidigare nämnda aktörers reviområden.

Green & Kreuter (1991) påpekar även att det ofta finns en stor spänning mellan de olika parterna inom kommuner, institutioner och professionella hälsoarbetare och att det är frågan om vems behov som egentligen prioriteras i ett projekt. Vi ställer oss frågan om rådslagsprojektet i första hand är initierat för att få ungdomarna att vakna upp och engagera sig och att tillgodose och vara förberedda för uttalade önskemål mera är av sekundär prioritering från beslutsfattare. Ett problem som framkommit genom intervjuer med beslutsfattarna är att det inte funnits några klara ansvarsområden eller tydlig rollbesättning. Beslutsfattarna har varit med och beslutat om rådslagsprojektets igångsättande men därefter överlätit projektets fortlöpande åt ungdomarna och som en av dem uttrycker det: ”*suttit på läktaren som åskådare under loppet*”. En annan beslutsfattare menar att det inte funnits möjlighet att driva projektet framåt på ett positivt sätt, när ingen vill ta på sig något ansvar, utan hänvisar uppkomna frågor vidare till andra instanser. Vi tyder detta till att projektets initiativtagare missat innebörden med projektets syfte och förbisett att ett delaktighetsprojekt är i stort behov av att alla inblandade är delaktiga och tillsammans för projektet vidare, även om huvudansvaret i det här fallet vilar på ungdomarna. Flera beslutsfattare har dessutom poängterat vikten av att skapa stödjande miljöer där ungdomarna upplever att de under resans gång har stöd från både vuxna och beslutsfattare. Ungdomarna själva har i vissa fall uttryckt önskemål som inte kunnat tillgodoses därför att de legat utanför rådslagsprojektets möjligheter och ramar. Vissa av ungdomarnas önskemål fodrar säkerligen ett betydligt större

resursbehov i form av både ekonomiska möjligheter som av samverkan av ytterligare aktörer och instanser, vilka förmodligen inte ens var tilltänkta som resurser för projektet när detsamma initierades. Vi vill därför antyda att ungdomarnas missnöje inte står i proportion till Rådslagsprojektets möjligheter samt att delaktighet inte är förenligt med att få allt man begär, utan eventuellt ett sätt att kommunicera och öka förståelsen för varandra. Vi menar också att både ungdomarna och politikerna borde arbeta för att öka förståelsen för varandra, då ungdomar och politiker har olika åsikter om hur arbetet skall bedrivas samt att de diskuterar på olika nivåer.

8.4 Avslutande kommentarer

Vårt syfte har, som tidigare nämnt, varit att undersöka olika aktörers upplevelser och erfarenheter i ett ungdomsprojekt. Vi tycker att vårt arbete har varit mycket intressant och givande. Det har tydliggjorts ett stort antal tankar och åsikter om och runt begreppet delaktighet. Respondenterna har givit oss många olika nyanser om fördelar och nackdelar med projektet, om vad som varit positivt och vad som varit negativt. Projektet har förmodligen inte lämnat någon deltagare bland våra respondenter oberörd, då bl.a. klara uttryck för engagemang, ilska, resignation och missnöje fokuserats. Det mycket tydliga missnöjet från respondenterna kunde, enligt oss, mildrats betydligt om parterna fört en öppen och klargörande kommunikation genom rådslagsprojektets genomförande. Vi anser vidare att projektet hade behövt en större närhet från samtliga aktörer så att missförstånd och beskyllningar inte hade fått så stor genomslagskraft som de i några fall tycks ha fått. Vi tror att projektet skulle tjäna på ett större helhetstänkande från samtliga inblandade och att gränssättning och revirtänkande måste minimeras när dessa faktorer helt klart har en försämrande effekt på rådslagsprojektets möjligheter till ett positivt slutresultat.

Vi tror dock att Rådslagsprojektet banat väg för ytterligare arbete inom samma område och kanske har arbetet haft sin största förtjänst i, att det lyft upp och rört om i vissa strukturer som funnits i kommunen sedan gammalt.

Avslutningsvis vill vi påpeka att vårt arbete är grundat på de förutsättningar som gäller i vår specifika kommun. Vi vill dessutom poängtera att vi tror att de förutsättningar som rådslagsprojektet är uppbyggt på i vår kommun med stor sannolikhet är överensstämmande med de förutsättningar som är vanliga inom de flesta andra kommuner av samma storlek.

KÄLLFÖRTECKNING

- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.
- Aronsson, G. (1987). *Arbetspsykologi, stress- och kvalifikationsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen. (2000). *Barndom pågår*. Barnombudsmannen, Stockholm.
- Berg, L., & Bjärås, G. (1996). *Utvärdering av hälsofrämjande och förebyggande arbete – en metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitet, i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Danell, M. m.fl. (1998) *Inflytandets villkor. En rapport om 41 skolors arbete med elevinflytande*. Skolornas enskilda arbeten finns inlagda på skolverkets hemsida <http://www.skolverket.se>.
- Davies, J. K., & Macdonald, G. (1998). *Quality, evidence and effectiveness in health promotion*. Routledge: New York.
- Ejlertsson, G. (1996). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Ejvegård, R. (1996). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Green, L.W., & Kreuter, M.W. (1991). *Health promotion planning. A educational and environmental approach*. Mayfield publishing company: USA.
- Hammare, U. (1998). *Samverkan för barn och ungdom*. En antologi om konsten att bedriva projekt. Stockholm: Forskning och utvecklingsenheten.
- Johansson, T., & Lalander, P. (1999). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, E., & Larsson, H. (1994). *Makt & möjligheter, en idéskrift om ungdomars delaktighet och inflytande*. Stockholm: Statens ungdomsråd.
- Konarski, K. (1992). *Jordmån för ett gott liv*. Psykosociala faktorerers inverkan på folkhälsan samt åtgärdsförslag. Stockholm: Kommentus Förlag.
- Landstingsförbundet. (1998) *Demokrati & Hälsa*. Landstingsförbundet: Stockholm.
- Medin, J., & Alexandersson, K. (2000). *Begreppen Hälsa och hälsofrämjande – en litteraturstudie*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationella Folkhälsokommittén. (2000). *En hälsoinriktad hälso- och sjukvård, rapport från arbetsgruppen för analys av hälso- och sjukvårdens roll för folkhälsan*. Folkhälsokommittén: Stockholm.

Svedberg, L. (1997). *Gruppsykologi. Om grupper, organisationer och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.

Tones, K., & Tilford, S. (1994). *Health education. Effectiveness, efficiency and equity*. London, UK: Chapman & Hall.

WHO - Ottawa charter. (1986) *Charter adopted at an international conference on Health promotion*. (November 17 –21, 1986 Ottawa, Ontario, Canada).

Material från Internet

Regeringskansliet. *Medborgarnas inflytande*. (9 jan 2002) Skriften är hämtad via Internet: <http://justitie.regeringen.se/justitiesfragor/medborgarinflytandee/index.htm>

Stemme & Wiberg. *En modell för delaktighet*. (2000). Skriften är hämtad via Internet: <http://www.foqus.nu/delaktighet.Html>

TCO. Pressmeddelande, *Inflytande och trygghet bra för hälsan*. (1 mars, 2000) Skriften är hämtad via Internet: <http://www.tco.se/press/lop708.htm>

BILAGOR

Bilaga 1.

Enkät som skickats ut till de ungdomar som valt att inte engagera sig i Rådslagsprojektet.

Enkät om Rådslagsprojektet

För cirka ett år sedan startades ett Rådslagsprojekt i kommunal X. Tanken med detta arbete är att öka ungdomars delaktighet och få dem att vara med och påverka det som händer i kommunal X.

Nu har projektet kommit halvvägs och därför vill vi gärna ha era synpunkter på hur detta har fungerat, det vill säga hur just DU har upplevt detta projekt så långt. Vi som skickat ut denna enkät heter Mona Wesslén och Cliff Nyqvist. Vi läser till hälsovetare på Högskolan och denna enkät ingår som en del av vår C-uppsats och ligger dessutom till grund för hur rådslagsprojektets fortsätter. Vi vill därför be dig att svara på några frågor. Svaren behandlas konfidentiellt, vilket innebär att du inte skall skriva under med ditt namn och att det inte kommer att redovisas vem som svarat på frågorna.

Fyll i följande frågor.

Om du känner dig osäker på vad du ska svara så kryssa i det som du känner ligger närmast det du tycker.

OBS! Endast ett svarsalternativ får kryssas i per fråga!

Viktigt är att det är DU själv som ska tycka och svara på dessa frågor, alltså inget samarbete!

1. Känner du till att det pågår ett rådslagsprojekt i kommunal x?

- Ja
 Nej

2. I vilken utsträckning känner du dig delaktig i Rådslagsprojektet?
(Har du varit med och engagerat dig på något sätt)

- I mycket hög grad
 I hög grad
 Delvis
 I låg grad
 Inte alls

3. I vilken utsträckning anser du att du kan vara med och påverka förändringar i kommundel x?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

1. I vilken utsträckning anser du att skolan bryr sig om ungdomars intressen i kommundel x?
(Med bryr sig om menar vi att de lyssnar, tar sig tid, förstår, engagerar sig i era intressen)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

2. I vilken utsträckning anser du att politikerna bryr sig om ungdomars intressen i kommundel x?
(med bryr sig om menar vi att de lyssnar, tar sig tid, förstår, engagerar sig i era intressen)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

3. I vilken utsträckning anser du att politikerna tillgodoser era önskemål i kommundel x?
(med tillgodoser menar vi att ni får saker som ni önskat, t ex att ha ett disco, anordna fritidsaktiviteter, lokaler att vara i mm.)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

4. I vilken utsträckning anser du att du har en fungerande relation till dina lärare på skolan?
(trivs du i det stora hela med dina lärare)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

5. Upplever du att det finns problem bland ungdomar i kommundel x?
(T ex droger, bråk , mobbing m.m.)

Ja

Nej

6. Känner Du dig trygg i kommundel x?

Ja

Nej

7. Vad har du för önskemål för framtiden vad gäller utbildning och/eller arbete?
(har du några funderingar om du vill utbilda dig, har du något drömyrke)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tack för dina svar!

Bilaga 2.

Enkät som skickats ut till de ungdomar som valt att engagera sig i Rådslagsprojektet.

Enkät om Rådslagsprojektet

För cirka ett år sedan startades ett Rådslagsprojekt i kommun del x. Tanken med detta arbete är att öka ungdomars delaktighet och få dem att vara med och påverka det som händer i kommun del x.

Nu har projektet kommit halvvägs och därför vill vi gärna ha era synpunkter på hur detta har fungerat, det vill säga hur just **DU** har upplevt detta projekt så långt. Vi som skickat ut denna enkät heter Mona Wesslén och Cliff Nyqvist. Vi läser till hälsovetare på Högskolan och denna enkät ingår som en del av vår C-uppsats och ligger dessutom till grund för hur rådslagsprojektets fortsätter. Vi vill därför be dig att svara på några frågor. Svaren behandlas konfidentiellt, vilket innebär att du inte skall skriva under med ditt namn och att det inte kommer att redovisas vem som svarat på frågorna.

Fyll i följande frågor.

Om du känner dig osäker på vad du ska svara så kryssa i det som du känner ligger närmast det du tycker.

OBS! Endast ett svarsalternativ får kryssas i per fråga!

Viktigt är att det är **DU** själv som ska tycka och svara på dessa frågor, alltså inget samarbete!

1. Känner du till att det pågår ett rådslagsprojekt i kommun del x?

- Ja
- Nej

2. I vilken utsträckning anser du att du kan vara med och påverka förändringar i kommun del x?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

3. I vilken utsträckning anser du att skolan bryr sig om ungdomars intressen i kommundel x? (med bryr sig om menar vi att de lyssnar, tar sig tid, förstår, engagerar sig i era intressen)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

4. I vilken utsträckning anser du att politikerna bryr sig om ungdomars intressen i kommundel x? (med bryr sig om menar vi att de lyssnar, tar sig tid, förstår, engagerar sig i era intressen)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

5. I vilken utsträckning anser du att politikerna tillgodoser era önskemål i kommundel x? (med tillgodoser menar vi, att ni får saker som ni önskat, te x att ha ett disco, anordna fritidsaktiviteter, lokaler att vara i mm.)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

6. I vilken utsträckning känner du dig trygg i kommundel x? (med trygg menar vi te x är du rädd för olika bråk, törs du vara ute på kvällarna, är det saker i kommundel x som gör dig rädd mm)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

7. Upplever du att det finns problem bland ungdomarna i kommundel x?

- Ja
- Nej

8. Vad anser du att man bör göra för att skapa delaktighet och intresse bland ungdomar i kommundel x? (skriv vilka tankar du har, gärna tips på hur man kan göra)

.....
.....

.....
.....
9. I vilken utsträckning anser du att du har en fungerande relation till dina lärare på skolan?
(trivs du i det stora hela med dina lärare)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

10. Vad har du för önskemål för framtiden vad gäller utbildning och/eller arbete?
(har du några funderingar om du vill utbilda dig, har du något drömyrke)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Rådslagsprojektet

11. I vilken utsträckning känner du dig delaktig i Rådslagsprojektet?
(har du varit med och engagerat dig på något sätt)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

12. I vilken utsträckning har samarbetet fungerat i Rådslagets stora grupp?
(hela gruppen som träffats vi gemensamma rådslag)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

13. I vilken utsträckning har samarbetet fungerat i Rådslagets lilla grupp?
(den lilla gruppen som ni haft som arbetsgrupp)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis

- I låg grad
- Inte alls

14. I vilken utsträckning har ni genom diskussioner i stora Rådslagsgruppen kommit fram till gemensamma beslut?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

15. I vilken utsträckning har ni genom diskussioner i den lilla Rådslagsgruppen kommit fram till gemensamma beslut?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

16. I vilken utsträckning tycker du att den lilla gruppen i Rådslaget har lyssnat på dina åsikter?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

17. I vilken utsträckning tycker du att den stora gruppen i Rådslaget har lyssnat på dina åsikter?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

18. I vilken utsträckning har ni i den stora gruppen i Rådslagsprojektet utvecklat en bättre gemenskap?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

19. I vilken utsträckning har ni i den lilla gruppen i Rådslagsprojektet utvecklat en bättre gemenskap?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

20. I vilken utsträckning känner du dig trygg tillsammans med dina kompisar i den stora gruppen?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

21. I vilken utsträckning känner du dig trygg tillsammans med dina kompisar i den lilla gruppen?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

22. I vilken utsträckning anser du att Rådslagsprojektet har en positiv betydelse för ungdomar i kommunen x?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

23. I vilken utsträckning har ni fått den uppbackning som behövts av projektledaren i Rådslaget?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

24. I vilken utsträckning känner du förtroende för beslutsfattarna inom rådslagsprojektet? (med beslutsfattare menar vi politikerna)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

25. Tror du att rådslagsprojektet är ett bra sätt att arbeta för ungdomar i kommundel x?

- Ja
- Nej

Allmänna frågor

26. Vad innebär det att ha en god hälsa för dig?

(skriv vad du tycker att hälsa är för dig, vad som får dig att må bra, te x att umgås med kompisar, att inte vara sjuk, att sova, att vara kär, att åka på semester, att bara vara, att gå ut med hunden, att äta god mat mm.)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

27. I det stora hela hur tycker du att du mår?

(te x hur har du känt dig den senaste veckan)

- Utmärkt
- Mycket bra
- Bra
- Någorlunda
- Dåligt

28. I vilken utsträckning anser du att du har en bra relation till din familj?

(trivs du i det stora hela med dina föräldrar, kan du prata med dem, lyssnar de på dig och tar dig på allvar mm)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

29. I vilken utsträckning anser du att du har bra kamrater?

(känner du att du har någon eller några kamrater som du kan lita på, som du vet ställer upp för dig)

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Delvis
- I låg grad
- Inte alls

30. Övrigt
(om det är något du vill tillägga så skriv gärna det här)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tack så mycket för dina svar!

Bilaga 3.

Frågor som ställts vid intervjuerna.

Intervju med politiker och tjänstemän med olika befattningar samt med olika anknytningar till Rådslagsprojektet.

Rådslagsprojektet

Alla frågor som ställs om ungdomar och Rådslagsprojektet syftar till ungdomarna i kommunal x.

Hälsorelaterade frågor

1. Vad är din befattning inom kommunen/vad arbetar du med?
2. Vad innebär det för dig att ha en god hälsa?
3. Hur ser en hälsofrämjande kommun ut för dig?
4. På vilket sätt tar du hänsyn till olika hälsoaspekter i ditt arbete?
5. Vilka faktorer tror du är viktiga att arbeta med för att öka hälsostatusen bland ungdomarna i kommunal x?
6. Finns det någon hälsopolICY i kommunen? Använder ni några specifika modeller för det allmänna hälsoarbetet?

Rådslagsprojektet

7. Vad är/har din roll varit i Rådslagsprojektet?
8. Vad anser **du** är syftet med Rådslagsprojektet?
9. Hur mycket tid och engagemang tycker du att du lagt på Rådslagsprojektet?
10. Vad anser du har varit positivt respektive negativt med projektet?
11. Vilken möjlighet har du/ni haft att bemöta ungdomarnas önskemål?
12. Vad är det konkret som du anser att ungdomarna kan vara med och påverka?
13. Kan du ge något exempel på önskemål ungdomarna ställt som ni godkänt?
14. Kan du ge något exempel på önskemål ungdomarna ställt som ni ej har godkänt?
15. Tror du att ungdomarna i kommunal x känner förtroende för kommunens politiker?
16. Hur vill du att det hälsofrämjande arbetet med bland annat delaktighetsfrågor för ungdomar i er kommun, skall se ut i framtiden?

